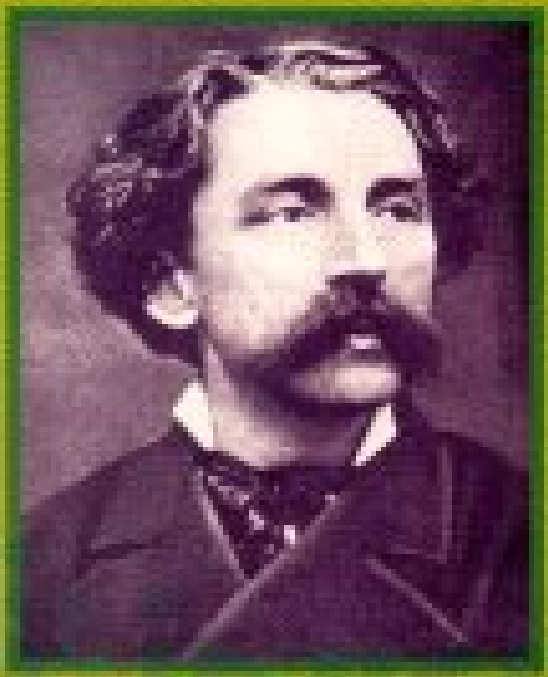

MALLARMÉ

şairler prensi

ERDOĞAN ALKAN

BROY YAYINEVİ

BROY YAYINLARI: 175
kasım 1998

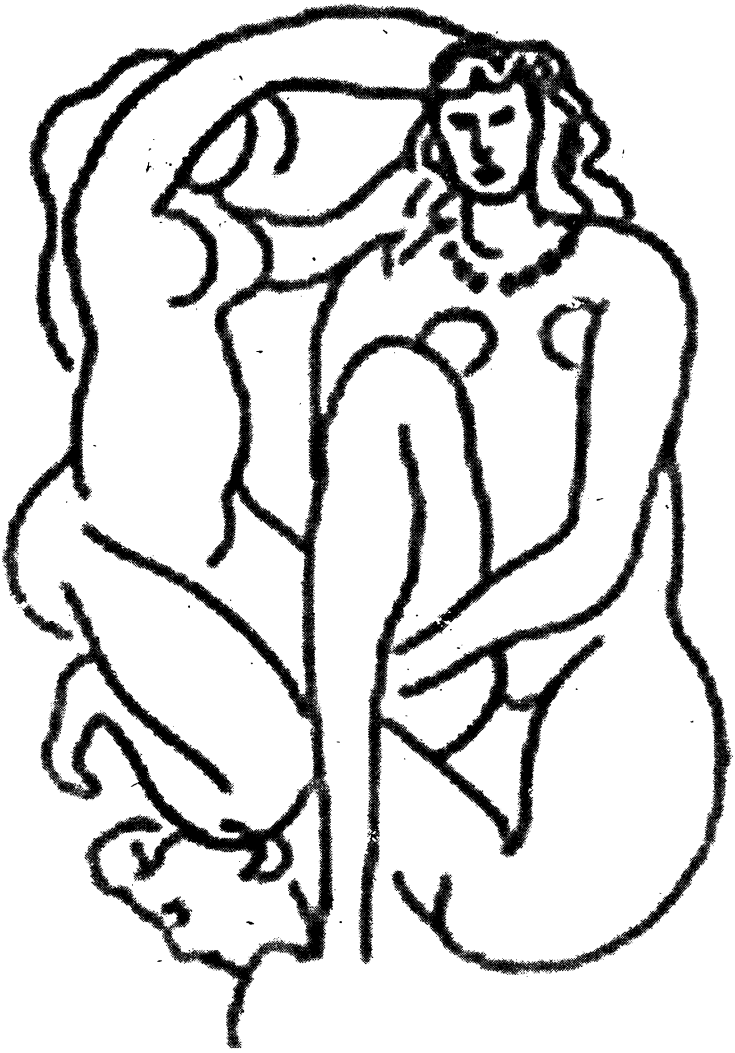
kapak tasarım
BİLİM

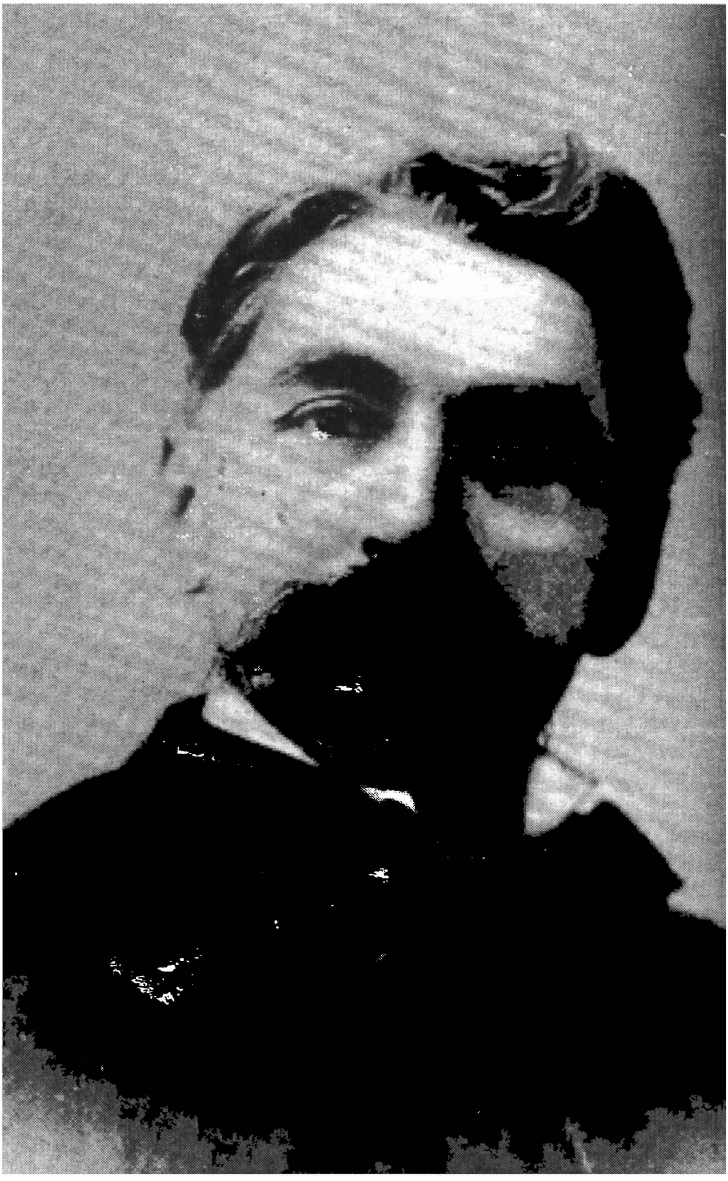
ŞAİRLER PRENSİ

STEPHAN MALLARMÉ

hazırlayan ve çeviren
ERDOĞAN ALKAN

BROY YAYINEVİ

STEPHAN MALLARMÉ
(1842 - 1898)

Paris'te doğdu. Yedi yaşında annesini yitirdi. İlköğrenimini aşırı kentsoylu Auteuil'de, dine dayalı eğitim yapan bir okulda tamamladı. İçedönük, duygusal bir çocuktu. Dinsel bunalımlar geçiriyordu. Bu bunalımları sonradan şiir tutkusuna dönüştü.

Sanatçı bir aileden geliyordu. Dedelerinden, bir başka Mallarmé, onaltıncı Louis'nin saltanat döneminde **Vathek'i** yazmıştı. *Sanatçılar Sözlüğü*'nde (Almanach des Muses) bir diğer Mallarmé'nin daha adı geçer.

Bir komşulukta Béranger'yi gördü ve yeni bir Béranger olmak özlemini duydu içinde. Onaltı yaşındayken Victor Hugo, Sainte-Beuve ve özellikle, Théophile Gautier, Baudelaire, Leconte de Lisle ve Théodore de Banville'in şiirlerini okumaya başladı. Bu yaşlarda yazdığı şiirlerde Louis Racine, Lamartine, Hugo, Gautier, Banville ve Baudelaire'in etkileri görülür. Yazdığı ilk şiirleri sonradan unutacak ama, ülkünün buyruğundaki **Kötülük Çiçekleri** ozanını, dizeleri ilerde de selamlayacak.

Koleji bitirdikten sonra, babası gibi o da Sicil Bürosunda çalışmaya başladı. İşini sevmiyordu, tek tutkusu şiirdi.

Marie Gerhard adlı bir dadıya aşık oldu. 1862 yılında, yirmi yaşındayken, şiirleri **Papillon** (Kelebek), **Journal des baigneurs** gibi dergilerde yayınlandı. **Artiste** (Sanatçı), önce şiirlerine ve daha sonra, az çok saldırgan, günümüzde halka karşı diyebileceğimiz bir bildirisine sayfalarında yer verdi.

Hérésie artistique: l'Art tours (Sanatsal günah: Herkes için sanat) başlığını taşıyan bu bildirisinde, şiirde gizemin gerekli olduğunu, Baudelaire'in bir betiğinin kıyıda kalmış ozanlarla bir tutulamayacağını, yayımcıların değerli ozanların betiğini özel bir özenle ve özel bir biçimde basması gerektiğini, kalabalığın sanata hayranlığını anlayamadığını, zira her önüne gelenin güzelden nasibini alamayacağını söylüyor, şiir betiklerinin ucuz olmasına karşı çıkıyordu. Aktör halka indirilir ama sanat indirilemez diyor ve bildirisini şöyle bitiriyordu: "Ey ozanlar, siz hep gururluydunuz; daha da gururlu olunuz, ve yukardan bakınız."

Poe'nun yapıtlarına ilgi duydu ve onları çevirmek istedi. Marie Gerhard ile Londra yolculuğuna çıktı ve böylece sevmediği işinden de kurtulmuş oldu. Londra'da ingilizce öğrendi ve bunu belgeleyen bir yazı da aldı.

Marie Gerhard ile evlendi. Tournon Kolejinde yardımcı öğretmen oldu.

1864'te, daha sonra şiir şeklinde yeniden yazacağı **Hérodiade**'ı yayınladı. Banville, çok istemesine karşın, halka ilginç gelmeyen bu yapıtı tiyatroda oynatamadı.

Estetik çabası, bitmek tükenmek bilmeyen araştırmaları yüzünden yazmakta güçlük çekiyor, her şiir, kuşku içinde kıvrandığı nice acılı gecelerin ürünü olarak ortaya çıkıyordu. Eski dostlar, onu bağrına basan Banville, Coppée, Mendés gibi Parisli ozanların ilgisi ve **Parnasse contemporaine**'e (Çağdaş Parnasse) katılması tek avuntusuydu. Sezgileri onu, belki de tanıdığı Hegel felsefesine yaklaştırıyordu. Ona göre, hiçbir nesne, tüm'le ilişkilerinin bütünü içine yerleştirilmeksizin anlaşılamaz. Bilinen bir nesneden başlayarak, sonsuz bir imgeler ve değişimler oyunuyla, birleşime varacak; yapıtlar değil, bir "bütün yapıt" yaratacak.

Sanatın bir gizemcisidir. Yeni bir dil bulmak, yeni bir dine girer gibi şiire girmek, büyü, tanrısal güç, zihne öncelik; işte sanatsal çabası. Böyle bir çaba ezicidir ve zaman zaman

susuşunun da nedenidir. İki yıl bedenini yiyip tüketti bu çaba. Kalem tutamayacak kadar halsizleşti. Yine de **Sonnet allégorique de lui - meme** (1868) ve **Igitur** (1869) gibi ender güzellikte iki yapıt verdi.

1871'de Paris'teki Fontanes Lisesine (Geleceğin Condorcet'si) atandı. **Second Parnasse contemporain, l'Art libre, la Renaissance artistique et littéraire**'de şiir, yazı ve çevirileri çıkmaya başladı. Poe'dan yaptığı **Kargalar** çevirisi hayli ilgi uyandırdı. Kabuğundan çıkmıştı. Şölenlere katılıyor, parnassien'lerle ve Sembolistlerle buluşuyordu. Victor Hugo ona "sevgili izlenimci ozan" diyordu.

Bu ağırbaşlı, kendi halinde, silik, uysal ve tatlı adamın devrim yapacağını kim bilebilirdi?

1874'te **le Démon de l'analogie** yayınladı. Yazar olarak da kendini kabul ettirdi. **La Dernière mode, gazette du monde**'da, tiyatro, moda ve beslenme üstüne yazılar yazıyordu. Takma adla yazdığı güncenin yazı işlerinin de tek sorumlusuydu. Bu güncede dostlarının şiirlerini yayınlamayı da unutmuyordu.

Üç olay Mallarmé'yi halkoyuna tanıttı: 1883 yılında Verlaine **Kargınmış Ozanlar** yazı dizisinde **Mallarmé**'yi inceledi. Huysmans'ın **A rebours** romanının kahramanı Des Esseintes **Herodiade**'dan etkileniyordu. Bir yıl sonra da ozanın büyük şiirlerinden biri olan **Prose pour Des Esseintes** yayınlandı. Böylece Mallarmé hakkı olan üne kavuştu ve bütün bir yazın gençliği onu selamladı. Bu sıralarda Sembolizmin borazancılığını Moréas yapıyordu. Mallarmé ise sessiz ve derinden yürüyor, ama akıma damgasını vuruyordu.

Her salı, André Gide, Paul Valery, Paul Claudel gibi gençler, Jules Laforgue, Stuart Merrill, Gustave Kahn, Henri de Regnier ve Saint-Pol Roux gibi biraz daha eskiler, Oscar Wilde, Albert Verhaeren gibi yabancı sanatçılar Mallarmé'nin Roma Sokağı'ndaki evinin yolunu tutuyordu. Usta olmak istemediği halde Mallarmé ustasıdır onların. Devin-

gen bir yaşamdır bu. Konferanslar, şölenler, sanat soruşturmalarına yanıtlar, yaş günleri, evlilik yıldönümleri... Ama bütün bunların ardında acı çeken, para sıkıntısı çeken, tekdüzen öğretmenlikten bıkmış, sağlığı bozuk bir Mallarmé var. Uykusuz, sürekli yaratma çabası içinde, büyük tasarılar içinde yorgun. Bir kez daha kabuğuna çekildiğinde **Hérodiade**'ı yeniden ele almak ister ama ona ancak **Cantique de Saint Jean**'ı ekleyebilir.

1893'te dizelerini ve düzyazılarını bir araya getiren **Dizeler ve düzyazı**'yı, 1897'de, şiirin yapısı üstüne çeşitli düşüncelerini içeren **Divagations**'u yayınladı. 1897'de en yeni uzun şiiri olan **Un Coup de dés jamais n'abolira le hasard** (Zarla Şans Dönmeyecek) çıktı.

1898 eylülünde aniden öldü.

Genç sembolist okul onu usta kabul etti.

Zangoç şiirini intiharı düşünecek kadar karamsar olduğu günlerde yazdı. Şiirdeki kuş, kaçış ve kurtuluş özleminin, kuş tüyleri ise ozanın içinde bulunduğu çıkmazın sembolüdür. Kurtuluşu ölümde arar.

Sembolizmin kurucularından, kimi yazın tarihi araştırmacılarına göre ise sembolizmin ustabaşı sayılan Mallarmé, kendinden önceki sanat akımı Romantizmden de etkilendi. Ölüm ve yeniden doğuş çocukluğundan beri onu etkileyen iki kavramdır. Şiirlerinin aynasında ölüm; **hiçlik**, yeniden doğuş; **ülkü** olarak yansıtılır. Romantiklerin çok sevdiği su, göl, ırmak Mallarmé'nin şiirlerinde de yer alır. Örnekseme yoluyla, doğa ile birleşmek ister. **Yaz Hüznü** (Tristesse d'eté) ozanın doğayla birleşme ve ölümde, **Hiçlik**'de yeniden doğuş özlemidir.

Mavilik (Azur) şiirinde gökyüzünün çifte doğası, çifte yapısı, **mavi gök** ile **Ülküsel** üstüne kurulmuş bir Sembolizm var. Gökyüzü ozanın, yaşamı boyunca özlemini duyduğu ve şiirlerinin de özünü oluşturan **sonsuzluk** ve **Ülküsel**'i

birleştirir. Mallarmé, yeni ve zengin sembollerle, sonsuzluğa ve Ülküsel'e karışmak özlemini dile getirir.

İmbat (Brise Marine) ozanın en ünlü ve dilimize en çok çevrilen şiirlerinden biri. Mallarmé'nin bu şiiri Baudelaire'in **Parfum exotique** şiiri ile kardeş bir zincir oluşturur. Ve şiir ozanın kaçış ve kurtuluş özlemini dile getirir. Baudelaire gibi o da ölümden, hiçlikten kaçar. Zaman ve uzay içinde yer almak ister hep, bilinmedik ülkelerde, düşlenmiş bir başka yaşamı gerçekleştirmek ister. Artık onu bu yolculuğa çıkmaktan, ne şiir yazma çabalarını sembolleştiren ak kâğıt, ne de **emzikli anne**, **bebeğini doyuran** genç karısı alıkoyamaz artık.

Baudelaire, Mallarmé'nin etkilendiği ozanların başında gelir. Mallarmé'nin **Sızı**'sı (Soupire), Baudelaire'in **Güz Şarkısı**'yla (Chant d'automme) kardeştir. Ezgili Sembolizmin örneklerinden olan bu şiiri Claude Debussy ve Maurice Ravel bestelediler.

Poe'nun, Baltimore'da anıt kabri yapıldığında, ozanın kabartma bir görüntüsü, çıkmasın diye, granit bir kayaya yaslatılır. Mallarmé, ozanı ve anıt kabrini anlattığı **Edgar Poe'nun Mezarı** (Le Tombeau d'Edgar Poe) şiirinde onun çağında anlaşılmamışlığını, yontulmamış kaya parçasının sembolik değerini dile getirir. Şiirdeki "kılıç" Poe'nun yapıtlarındaki "ilahi sesin", "melek" ise Poe'nun sembolüdür.

Şiirin sabırlı ustası Mallarmé dizeler üstünde günlerce çalışıyor ama ününü duyuramıyordu. Onu **Fransız** halkoyuna Verlaine, **Poetes Maudits** (Kargınmış Ozanlar) dizisinde yazdığı bir yazıyla tanıttı. Baudelaire ve Poe ile birlikte Verlaine de yüreğinde anıtlaşır. **Mezar** (Tombeau) adlı şiiri Verlaine'in ölüm yıldönümünde yazdı. Dizeler, Baudelaire gibi, Poe gibi, Verlaine'in de çağında anlaşılmadığını, kadrinin bilinmediğini vurguluyor. Şiirdeki "olgun yıldız" Verlaine'in sembolüdür.

Bütün büyük öncüler gibi, dizelerini sabırla işledi ve ar-

mağanını aldı. Korktuğu ölümden, **Hiçlik**ten kurtuldu, sonsuzluk ve **Ülküsel**'e yerleşti.

Bu ön bilgiden sonra şimdi Mallarmé'nin şiir görüşüne değinelim. Bu konuda elimizdeki en iyi belge Jules Hubert'in şairle yaptığı söyleşi. Konu yazınsal evrim.

Jules Huret: *Yazınımızdaki evrim üstüne düşünceleriniz?*

MALLARME: Şu an, şiirin tüm tarihinde görülmemiş, gerçekten olağanüstü bir olguya tanık oluyoruz: her şair kendi köşesinde ve kendine özgü bir fülütle hoşuna giden havaları çalıyor; şiirin başlangıcından bu yana ilk kez, bir göksel koro içinde toplu şarkı söylemiyor şairler. Bu koroya şimdiye dek resmi dizenin büyük orgları eşlik ederdi. Bu orglar çalına çalına sonunda usandırdı herkesi. Eminim büyük Hugo ölürken kendisiyle birlikte şiiri de yüz yıl için gömdüğüne emindi. Buna rağmen Paul Verlaine *Sagesse*'i yazmıştı. Nice tansıklar yaratan Hugo gibi bir dahiye gönderim yaptığım için üzgünüm, ama o, ölümsüz sezgiye değil, kesin ve kaçınılmaz lirik etkene inanmış, özellikle şu yadsınmaz gerçeği gözden kaçırmıştı: Bir toplum durmuş oturmamışsa, birlikten yoksunsa o toplumda durmuş oturmuş, kuralları kesin belirlenmiş bir sanat yaratılamaz. Bireylerin endişelerini dile getiren böyle tamamlanmamış bir toplumsal örgütten ancak bireycilik doğar. Günümüz edebiyat ürünleri ve hareketleri işte bu bireycilik gereksiniminin doğrudan yansımalarıdır. (...)

Günümüzdeki yeniliklerin niçin doğduğunu araştırdığımızda karşımıza şu gerçekler çıkıyor. Dizenin eski biçimi, kesin, tek ve değişmez bir biçim değil, iyi dize üretme aracıydı. Temel ilkeler vardır, peki temel ilkelerin dışına çıkarak şiir yapılamaz mı? Yapılabileceğini düşündüler ve inanıyorum ki bunda da haklıydılar. Afişler ve gazetelerin dördüncü sayfaları hariç, dilin olduğu, ritmin olduğu her yerde dize vardır. Düzyazı dediğimiz türde, bazan hayran kalacağımız kadar, her tür ritimden dizeler buluruz. Aslında düzyazı yoktur, alfabe vardır, az çok birbirine geçmiş, ya da

az çok sağa sola dağılmış dizeler vardır. Dize sanatı demek ki bir üslûp çabasıdır. (...)

Günümüz dizesi resmi dizeye karşı bıkkınlıktan doğdu. Onu savunanlar bile bu gerçeği kabul ediyorlar. İnsan duygusu çok çeşitli olduğu halde hangi şiir kitabını açsak baştan sona kadar hep tek biçimli ritimlerle karşılaşıyoruz. Çok anormal değil mi bu? Nerde kaldı esin, nerede kaldı umulmadıkla, beklenmedikle karşılaşma özlemi. Şair resmi dizeden, alışılmış dizeden ancak ruhun kriz anlarında yararlanmalı. Günümüz şairleri bunu çok iyi anladılar, resmi dizenin çevresinde ihtiyatla dolaştılar, resmi dizeye kendilerine özgü bir çekingenlikle, hatta endişeyle, ürkerek yaklaştılar. (...)

Aynı dönüşüm, aynı değişim müzikte de oldu. Bir zamanların çok belirgin ezgilerinin yerini dokuyu zenginleştiren sonsuz kırık ezgiler aldı.

Jules Huret: *Bölünme böyle mi doğdu?*

MALLARME: Elbette. Parnasse'çılar titizlikle işlenmiş ve bu işlenmiş yapısıyla güzel olan dizeye aşırı tutkun olduklarından, yeni şairlerin çabasının aslında onların çabasından ayrı olmadığını göremediler. Büyük dize yorulmuştu, yakamı biraz bırakın, el aman diyordu. Yeni şairler büyük dizeye biraz soluk aldırmak istediler. Yaptıkları denemelerin amacı büyük dizeyi ortadan kaldırmak değil, şiir içinde ona soluk aldırmak, araya değişik ölçüde dizeler sokarak bir tür akıcılık, hareket sağlamaktı. Bu akıcılık ve hareket şiirimizde eksikti. Bir orkestrada aniden nefesli bakır çalgıların seslerini duyarsınız, ama hep o sesler sürüp gitse elbette ki kulağı çabucak yorarlar, bıktırırlardı. Gençler işte bu temel sesi sürekli yinelemeyip onu ancak tam etkinin doğması gereken anda duyuruyorlar. Alexandrin dediğimiz resmi ölçüyü de zaten kimse yaratmamıştı ki, dil dediğimiz aygıttan tek başına fışkırmıştı. Onu yineleyip durdular, sonunda bugünkü taşkınlık ve durağanlık hastalığına yakalandı. Ama bundan böyle daha özgür olacak, rahat bir soluk alacak, tekdüzenlilikten kurtulacak. Ancak ruhun ciddi devinimlerini dile getirirken kullanılıp gerçek değerine kavuşacak. Geleceğin şiirinde büyük dize bireysel işitimden alınmış bir motifler sonsuzluğuyla koşacak.

Evet bir bölünme var ve bu, eskilerle yenilerin bilinçsiz davranışlarından doğuyor. Çabalarını birleştirmeleri gerek. Eskiler kişiliklerinden bile özveride bulunacak kadar dizenin mutlak köleleri oldular, gençler ise, sanki geçmiş tümüyle yokmuş gibi doğrudan doğruya hep müzikten esinlendiler. Bence her iki tarafın çabaları birbirlerini tamamlayabilir.

Kişisel inancıma göre, Banville gibi ustaların sahip olduğu yüce dize bilimi ve soylu durak sanatıyla, alexandrin sonsuz bir çeşniye kavuşup tüm tutkuları dile getirebilir. Örneğin Banville'in *Demirci* şiirinde bitmez tükenmez alexandrin'ler var, ama diğer şiirlerde, tersine, inanılmayacak kadar, anlatışta kısalık ve özlülüğe sahip dizeler görüyoruz.

Kısaca, aygıtımız çok güzel ama çok kullanılmaktan yorgun düşmüş, biraz dinlenmesi iyi olur.

Jules Huret: *Biçimden söz ettiniz, öz hakkında ne diyorsunuz?*

MALLARME: Konuları doğrudan doğruya sunan gençler, onları eski filozoflar ve eski edebiyatçılar gibi işleyen Parnasse'çılardan daha yakın şiirsel ülküye. Bence iyi anlatım, doğrudan değil, dolaylı anlatımdır. Nesnelerin gözlemi ve onların uyardığı düşlerden havalanan imge şarkıdır. Parnasse'çılar nesneyi bütünüyle ele alır ve onu gösterirler. O zaman da gizemden yoksun kalırlar. Yaratmak ve yarattığına inanmak tatlı bir kıvançtır, Parnasse'çılar okuru bu kıvançtan yoksun bırakır. Okur, şiirden, anlamını yavaş yavaş, azar azar sezinlediği zaman haz duyar. Bir duygu uyandırmak; gerçek düş işte budur. Bir nesneyi nitelendirmek, açıkça belirlemek şiirden alınacak hazzın dörtte üçünü yok etmektir. Simgeyi oluşturan şey gizemin en yetkin bir biçimde kullanılmasıdır: Bir ruh halini göstermek için nesneyi azar azar, yavaş yavaş çağrıştırıp düşündürmek, ya da tersine, bir nesne seçmek ve bir dizi ipuçları vererek bu nesneden kalkıp ruh halini ortaya koymak.

Jules Huret: Beni de düşündüren hep buydu efendim, anlam karanlıkta kalmaz mı?

MALLARME: İster okurun, ister şairin yetersizliğinden dolayı anlam karanlıkta kalmışsa işte bu tehlikelidir. Ancak biz iyi okurdan ve iyi şairden söz ediyoruz: Zaten orta zekâlı ve iyi bir edebiyat kültürüne sahip olmayan bir kimse, bir rastlantı sonucu, bizim sözünü ettiğimiz yetkinlikte bir kitabı açar ve beğendiğini ileri sürerse, asıl yanlışlık burdadır. Her şey kendi koşullarında, kendi yerinde değerlendirilmeli. Şiirinde her zaman bir muamma bulunmalı, edebiyatın amacı nesneleri *çağrıştırmaktır,* bundan başka amacı yoktur.

Jules Huret: *Yeni hareketi siz mi yarattınız efendim?*

MALLARME: Edebiyat okullarından ve bu okulları çağrıştıran her tür görüşten, edebiyata uygulanan bilginliklerden nefret ederim. Yazın tümüyle bireyseldir. Bana göre, şaire yaşam hakkı vermeyen bu toplumda şair kendi mezarını kazmak için yalnız bırakılmış bir insan gibidir. Eğer beni bir şiir okulunun önderi olarak görüyorlarsa bu durum iki nedenden kaynaklanıyor. Birinci neden: genç sanatçıların fikirlerine hep ilgi duydum. İkinci neden: gençlerle ilişkinin yazınımıza yeni şeyler getireceğine özden olarak inandım. Ben yalnız biriyim, inancım şu ki şiir sanatı görkemi dile getirmek için kuruldu, toplumun itici gücü, pompasıdır o, ve toplumdaki yeri insanların anlamını çoktan yitirdiği zaferdir. Çağımızda şair, topluma karşı grev yapıyor, ona sunulan tüm köhne, eskimiş araçları bir yana bırakıyor. Kendine özgü bir kavrama ve gizli bir çalışma biçimi var. Şaire sunulan hiçbir öneri onun kendine özgü bu kavrama ve gizli çalışma şeklinden üstün olamaz.

Jules Huret: *Şiirsel hareketin tarihinde Verlaine'in yeri nedir?*

MALLARME: Parnasse'çıların duygudan, günah ve sevaptan uzak bir şiiri vardır. Bu tür şiire karşı ilk tepki Verlaine'den geldi. *Sagesse* adlı şiir kitabına, bile bile yapılmış uyumsuzluklarla, akıcı dizeyi koydu. Daha sonra, 1875'e doğru ben, Après - Midi d'un faune (Kır Tanrısının öğlen sonrası) adlı şiirimi yayınladığımda, Menès, Dierx ve Clau-

del gibi bazı dostlarımın dışında, bütün Parnasse Okulu üzerime sıçradı ve şiirimi tümüyle yadsıdılar. Ben, gerçekte, alexandrin'in çevresinde bir tür küçük dalgalar yaratmaya çalışıyordum. Şair tarafından ortaya konmuş müzikal bir eşlik gibi. Böylece resmi dize, alexandrin de ancak büyük sözler söylenmesi gerektiği anda ortaya çıkıyordu. Bu yeniliği denedim, ancak, tüm gençlerin babası, gerçek babası Verlaine'dir, o olağanüstü Verlaine'dir. Davranışı, tutumu, hem insan, hem yazar olarak güzel. Şiirin toplumdan sürüldüğü bir dönemde o yiğit bir sesle korkmadan insanın tüm acılarını topluma kabul ettirdi.

Jules Huret: *Doğacılığın (naturalisme) son bulması hakkında ne düşünüyorsunuz?*

MALLARME: Doğacılığa yazının çocukça düşünü diyebiliriz. Bir dizi değerli taş seçip bunların adlarını kâğıda yazacaksın. Çok iyi yazsan bile ortaya çıkan şey değerli taş değildir ki! Olmaz böyle şey! Şiir *yaratma sanatı*'dır. İnsan ruhuna katıksız, saydam ışıklar yansıtmak gerekir, kıvanç böyle sağlanır. Bu sanat simgelerle, yaratışla gerçekleşir, tek insansal yaratış olan şiir gerçek anlamını böyle kazanır. Değerli taşlar insan ruhunu sergilemezse onların süsü de bir işe yaramaz.

Ne diyor Mallarmé? Özetleyelim:

1) Bir toplum durmuş oturmamışsa, birlikten yoksunsa o toplumda durmuş oturmuş, kuralları kesin belirlenmiş bir sanat yaratılamaz. Mallarmé niçin bunları söylüyor? Victor Hugo'nun Cromwel adlı oyununa yazdığı, romantik sanatın bildirisi sayılan önsözü anımsatalım. Hugo orada çağdaş şiirin artık insanlığın dramıyla ilgili şiir olduğunu, bunun da hristiyan toplumunun bir sonucu olduğunu söylüyordu.

2) Şiir bireyseldir, çünkü, bireylerin endişelerini dile getiren böyle tamamlanmamış bir toplumdan ancak bireycilik doğar.

3) Klasik dize ille de kesin ve tek bir biçim değildir. Bu-

nun dışına çıkarak da şiir yazılabilir. Dilin olduğu, ritmin olduğu her yerde dize de var.

4) İnsan duygusu çok çeşitli olduğu halde klasik dizede hep belirli biçimde ritimlerle karşılaşıyoruz. Nerde kaldı esin, nerde kaldı umulmadık. Bir saptama yapıp dikkati "umulmadık" sözcüğüne çekelim. Baudelaire de *Füzeler*'de "umulmadık; güzelliğin özlü bir bölümü ve niteliğidir" diyordu. İlerde başka şairlerin de "umulmadık", "şaşırtıcı" üstünde ısrarla durduğunu göreceğiz.

5) Şiirin içeriğinde iyi anlatım, doğrudan değil, dolaylı anlatımdır. Nesneleri gözlemleyelim ve bu gözlemin uyardığı düşlerden havalanalım. İmge o zaman şarkı olur. Parnasse'çılar nesneyi bütünüyle ele alır ve onu gösterirler. O zaman da gizemden yoksun kalırlar. Okur şiirden anlamını yavaş yavaş sezinlediği zaman haz duyar. Bir duygu uyandırmak; gerçek düş işte budur. Bir nesneyi nitelendirmek, açıkça belirlemek şiirden alınacak hazzın dörtte üçünü yok etmektedir. Simgeyi oluşturan şey gizemin en yetkin bir biçimde kullanılmasıdır; *bir ruh halini göstermek için nesneyi azar azar, yavaş yavaş çağrıştırıp okuru düşündürmek, ya da tersine, bir nesne seçmek ve bir dizi ipuçları vererek bu nesneden kalkıp ruh halini ortaya koymak gerekir*

Demek ki, Mallarmé'ye göre şair, bireyin ruh halini nesne aracılığıyla verebilir. Bunun iki yolu var;

a. Nesnenin adı verilmez, nesne yavaş yavaş çağrıştırılır.

b. Nesnenin adı verilir, ruh hali ipuçlarıyla yavaş yavaş çağrıştırılır.

6) Edebiyatın amacı nesneleri *çağrıştırmak*'tır, bundan başka amacı yoktur. Gerçekçiler bu anlayışa şiddetle karşı çıkarlar. Örneğin, Paul Eluard, 1936'da, Londra'da verdiği bir konferansta, "şiirlerin temel niteliği, altını çizerek yineliyorum, çağrıştırmak değil, esinlemektir" diyecek.

7) Yazın tümüyle bireyseldir.

YENİLİKÇİ MALLARME

Mallarmé'nin şiiri dört özellik taşır: a. Duygusal ve bireycidir. b. Aşırı bir plastik çabanın, biçim çalışmalarının, tekniğin ürünüdür. Şair tunç uyakları ve tam uyakları sever. c. Kendisine "Sessizliğin müzisyeni" adı takılan Mallarmé'nin dizeleri ezgilidir. d. Şair sürekli, yeniliğe özenir, yenilik çabası içindedir.

Bu özellikleri Mallarmé'nin şiire başladığı ve şiir yazdığı dönemdeki yazının yapısından kaynaklanır. Şöyle ki: Mallarmé'nin şiire başladığı yıllar Fransız şiirinin ve yazınının en doğurgan, en verimli ve en yüksek dönemidir. Fransız Devrimiyle birlikte soyluların ve Kilisenin yalnız egemenliği değil, sanatı ve yazını Klasizm de ortadan kalktı ve onun yerini Romantizm aldı. Şiir ve romanın konusunu artık, soyluların, kral ve derebeylerin, dinsel kişliklerin yaşam öyküleri değil, sokaktaki adamın yaşamı, kıvancı ya da acıları oluşturuyordu. Dil soyluların tumturaklı dili değil, sokaktaki adamın sade diliydi. Şairler biçime değil öze ağırlık veriyorlardı. Doğa ve insan lirizmde kaynaşmıştı. Sanat özgürleşmiş, Romantizm tekdüzen kuralcılığın yerine düzgün anlatımı koymuştu. Romantizm sanata ve sosyal bilimlere kaynağını halktan alan yeni bir atılım getirdi. Şiir ve roman alanlarında Chateaubriand, Lamartine, Vigny, Hugo, Musset, Nerval, G. Sand, Balzac, Stendhal ve Mérimée'ler, tarih alanında Thierry, Tocqueville, Michelet ve Renan'lar, eleştiride Sainte-Beuve'ler, felsefede Taine'ler doğdu.

Napolyonun yenilgisinden sonra Fransa'da siyasal erk yeniden soyluların eline geçti, Bourbon hanedanı tahta oturdu. Kaçan aristokratlar ülkeye döndüler, ünvanları ve el konulan toprakları geri verildi. Böylece, kentsoylular (burjuvazi) ve soylular kaynaştı. Aynı şey yazın alanında da oldu, Romantizm'in yerini Klasik akımla Romantik akımın bileşkesi Parnasse Okulu aldı. Okulun kuramcıları "Sanat sanat içindir, sanatın güzellikten başka amacı yoktur. Ozan plastik sa-

natlarla bağlantısını güçlendirmelidir. Biçim ve teknik zorunludur. Bir yapıt ne kadar teknik bir çalışmanın ve yenilmiş güçlüklerin ürünü ise o kadar güzeldir. Sanatçı kolaylığı sürgün etmeli (Gautier)", "Kişisel lirizme ve kişiselliğe paydos. Nesneli aramalıyız. Bu duygusuzluk anlamına gelmez. Şiir bireysel bir destanda kanatlanamaz. Bilge bir kuşaktanız. Çağın aydınlık yoluna girmek için geçmişe yönelmeli, geçmişten günümüze gelmeliyiz. Bilim ve sanat birleşmek zorundadır (Leconte de Lisle)" diyorlar, dize üstünde önemle duruyor, tiz ve tam uyaklara, ritme öncelik tanıyorlardı. Banville "Uyak dizenin ta kendisidir" diyecek kadar ileri gidiyordu.

Bir de, bütün akım ve okulların dışında olanlar vardı. Romantizmden gelen, "Şairlerin Tanrısı" Baudelaire kabına sığmaz olmuş, bütün tabuları yıkarak göğün eterinde kanatlanıyor, İblislerle dostluk kuruyordu. "Ateş Hırsızı" Rimbaud, Mayıs Sürgünü şiirinde uyağı, Devinim'de hem ölçüleri, hem uyağı atmış, özgün dize'ye geçmişti. Kendini görünmezi gören bir bilici kılıyor, sesli harflerin rengini bulup sessiz harflerin biçimini ve devinimini yeni bir düzene koyuyordu. Arthur Rimbaud gibi, Charles Cros ve Tristan Corbiêre de değişik ve yeni bir şiir peşindeydi.

Ünü hayli yaygın Paul Verlaine şiire bir Parnasse'çı olarak başlamış, ama sonradan kendi özgün yolunu bulmuştu.

On sekiz yaşındaki lise öğrencisi Stephane Mallarmé, Baudelaire'in üç yıl önce yayınlanmış Kötülük Çiçekleri'nden yirmi dokuz şiiri kendi şiir defterine çekerken işte böyle zengin bir kültür mirasına sahipti. Ölen romantiklerin yapıtlarının yanı sıra, yaşayan Victor Hugo ile Romantizm; Théophil Gautier, Théodore de Banville ve Leconte de Lisle'le Parnasse Okulu varlığını sürdürüyordu.

Demek ki, Mallarmé şiirinin duygusallığı ve bireyciliği Romantizm'den ve Baudelaire etkisinden, aşırı tekniği, biçimciliği ve plastik çabası Parnasse Okulu'ndan, ezgili olması "Müzik, her şeyden önce müzik" diyen Paul Verlaine'e

hayranlığından kaynaklanıyor. Bir de bütün akım ve okulların dışında olan Mallarmé'nin, şiirlerini okuduğu Arthur Rimbaud, Charles Cros, Tristan Corbiére ve Mallarmé'nin yapıtlarını okumadığını sandığımız, yirmi dört yaşında ölen, Lautreamont (İsidore Ducasse) gibi yenilikçiler vardı. Mallarmé'nin de yeniliğe özendiğini görüyoruz. Hugo'dan alarak, önce latince Vere Novo (Yeni Dize), daha sonra Renouveau (Yeni) adını verdiği soneyi adeti olduğu üzre, hemen dostu Henri Cazalis'e gönderirken şu notu ekler: "Kanın, sinirlerin maddi etkilerinin incelendiği ve maddi etkilerin zihnin ve ruhun manevi etkilerine karıştığı bu şiir yeni bir türdür." Jules Huret'nin yaptığı söyleşide de şunları söyler: "Dizenin eski biçimi, kesin, tek ve değişmez bir biçim değildir (...) Dilin olduğu, ritmin olduğu her yerde dize vardır. Düzyazı dediğimiz türde, bazan hayran kalacağımız kadar, her tür ritimden dizeler buluruz. Aslında düzyazı yoktur, alfabe vardır, az çok birbirine geçmiş, ya da az çok, sağa sola dağılmış dizeler vardır." Bu satırlarla Mallarme özgür dizenin yolunu açıyordu. Ama kendisi, Zarla Şans Dönmeyecek adlı poéme'inin dışında, aşırı bir teknikle işlenmiş klasik dize'den, ölçü ve uyaktan vazgeçmedi. Daha çok şiirin sayfa düzeni alanındaki bir yenilik olan Zarla Şans Dönmeyecek adlı uzun şiirinin ve girişine "Bu öykü, olayları bizzat kendisi sahneye koyan okurun zekâsına hitab eder" notunu koyduğu Igutur ya da Elbehnon'un Çılgınlığı adlı öyküsünün anlamını ve getirdiği yeniliği henüz açıklayabilen yok.

YAZINIMIZDA MALLARME

Bu kitabın birinci baskısını yayınladığım 1985 yılına kadar Mallarmé'den dilimize çevrilmiş şiirlerin sayısı bir elin parmağı kadar azdı. En çok da, La Brise Marine, Deniz Meltemi (İmbat) çevirilmişti. Öyle ki, Mallarmé deyince yazınımızda akla yalnızca Deniz Meltemi geliyordu. Hatta, bü-

yük şairimiz Yahya Kemal Sessiz Gemi adlı şiirini bu şiirden esinlenerek yazmış, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Cahit Sıtkı Tarancı şiirlerine bu şiirden dizeler aktarmışlardı. Orhan Veli'nin, Attila İlhan ve İlhan Berk'in şiirlerinde gemi sözcüğünün ve deniz kavramlarının bol bol yer almasında da La Brise Marine'in bir ölçüde payı olabilir. Ancak, Nerval'den, Baudelaire'den, Verlaine'den, Rimbaud'dan, Apollinaire ve Aragon'dan bol bol dize aktaran bazı ünlü (!) şairlerimiz, nedense Mallarmé'ye pek rağbet etmemişler. Bu ara, bir noktaya da değinmeden geçmeyelim. Bir şairimiz* Zarla Şans Dönmeyecek uzun şiirini gözden geçirirken söylendi: "Hayret, demek bu şekli Mayakovski'den önce Mallarmé denemiş! Ama hep atlanıyor..." Dizeyi kıran Nazım Hikmet'in Mayakovski'den etkilendiğini biliyoruz. Rus şiirinin Fransız şiirinden önemli ölçüde etkilendiğini de biliyoruz. Acaba Mayakovski dizeyi kırarak uyguladığı şiir şeklinde esinini Mallarmé'den mi aldı? Ya da, Paul Eluard'dan etkilendiğini söyleyen Nazım Hikmet, Mallarmé'nin bu poem'ini okumuş muydu? Bu sorulardan birine "evet" diyebildiğimiz takdirde Mallarmé dolaylı ya da dolaysız, biçim yönünden Nazım Hikmet'i etkilemiş oluyor. Ancak bu, yeni bir araştırma konusu.

ZARLA ŞANS DÖNMEYECEK

Daha gençlik yıllarında şunları yazmıştı Mallarmé : "*Müzik önümüzde güzel bir örnek. Mozart'ı, Beethoven'i, ya da Wagner'i usulca açalım, yapıtlarının ilk sayfalarına şöyle gelişigüzel bakalım. O ciddi, göksel, bilmediğimiz işaretlerle dolu ve tıpkı bir cenaze alayı gibi kara şeyleri gördüğümüzde kutsal bir şaşkınlık duyarız...*" Yazıya şöyle devam ediyordu: "*Sorup durmuşumdur kendime, bu nitelik tek ve en büyük bir sanattan*

* Seyyit Nezir

niçin esirgendi..." Görüldüğü gibi ozan, müzikle şiirin bileşiminden, tek, güzel ve büyük bir sanat doğacağına daha gençlik yıllarında inanmıştı. Şiirin arayıcı, biçimci ustası, büyük dize kurucusu, tasarımını yıllarca sonra, sanatının en yetkin döneminde, ölümünden bir yıl önce gerçekleştirdi. İşe, Wagner'in notalarını, partisyonlarını ödünç almakla başladı. Sayfayı ve şiiri seslendirdi. İlk kez, *Zarla Şans Dönmeyecek*'te, *"sessizliği oluşturan"* boşluklarla, *"ses tonunun iniş ve çıkışlarını yansıtan"*, alt ve üst arasındaki ortalama uzaklıkla, sözcüklerin ortada toplanmasıyla, değişik puntoların kullanımıyla sayfa başlı başına bir anlam ve önem kazandı. Sayfa düzeni, hurufat ve sözcüklerin uyumuyla şiiri bir *senfoni* haline getirmeye çalıştı. Bütün şiirsel deneyimini, ustalığını ve bilgilerini *Zarla Şans Dönmeyecek*'e koydu. Ozan'ın, hakkında en çok yazı yazılan yapıtıdır bu. Yorumcuların kimi ,şiirin bir bütün oluşturduğu, kimileri de birbirlerinden kopuk, ayrı parçalar olduğunu ileri sürdüler. Mallarmé ise *"her şey kısaltılmış olarak, varsayımda geçer, öykü anlatılmaktan kaçınılır"* diyor.

BİÇİM ÖZELLİĞİ

Şiirin biçimi üzerinde de duralım. Sayfalar sollu sağlı birbirini bütünler. Dizeler, soldaki sayfadan başlayıp sağda, sağdaki sayfadan başlayıp solda devam edebilir. Bazan, solda başlayan bir dize, sağ sayfada bitebilir. Mallarmé'nin de belirttiği gibi, okur, anlam çıkarırken sözcükleri ardardına dizme alışkanlığından kurtulmalıdır, çünkü *"her şey kısaltılmış olarak, varsayımda geçer, öykü anlatılmaktan kaçınılır."*

Mallarmé, betiğin basımına da büyük özen gösterdi. Albert Thibaudet'nin tanıklığına göre, çeşitli basımevlerini dolaştı ve istediği hurufatı ancak Didot'nun basımevinde buldu.

Paul Valery'ye göre Mallarmé, sayfa düzeniyle, gökteki yıldızların görünümünü de vermeye çalıştı: *"Sonunda sayfayı yıldızlı gökyüzünün yüce katına çıkardı."* Jean Royère : *"Zarla Şans Dönmeyecek... Kibelenin kehaneti gibi bir gözlem. Dehasından emin şair hiçbir şeyi şansa bırakmadı."* Camille Soula : *"Müzik estetiği yasalarına göre yapılmış resimli bir tümce kurgusu."* Raymond Pouilliard : *"Çağdaş müziğin, K. H. Stockhausen'in ya da Pousseur'ün yaratılarıyla karşılaştırıldığında bu şaşırtıcı sezgi ürünü daha bir aydınlanır, açıklığa kavuşur"*

Yapıtı biçim yönünden değerlendiren eleştirmen ve araştırmacıların bazıları *Zarla Şans Dönmeyecek*'in en yetkin biçime ulaşmış şiir, bazıları düzyazının en olgun örneği, bazıları da düzyazılmış şiir olduğunu ileri sürüyor. Bize göre ise bu şiir serbest şiire atılmış en büyük adımdır.

Mallarmé ve düzyazılmış şiirler

Ozanın toplam olarak oniki düzyazılmış şiiri var, bunların sekizini çevirip bu betiğe aldık, üçüncü bölüm düzyazılmış şiirlerden oluşuyor.

Diğer Şiirleri

Betiğin asıl amacı *Zarla Şans Dönmeyecek* adlı yapıtı tanıtmak. Ancak, okurun Mallarmé'yi daha yakından tanıyabilmesi için, şiirlerinden bazılarını da betiğe aldım. İkinci bölüm, bir kısmını ölçülü, uyaklı, bir kısmını ise serbest çevirdiğim bu şiirlerden oluşuyor.

--ERDOĞAN ALKAN

ŞAİRİN ÖNSÖZÜ

KEŞKE bu Not hiç okunmasaydı, ya da okur, şöyle bir göz gezdirip unutabilseydi yazdıklarımı; pek bir şey vermiyor iyi bir okura, o zaten bulur bulacağını; üstelik, şiirde aralıklı dizme denen yeniliğe yabancı, sözcükleri ardı ardına dizip bütüne varmaya alışmış sade bir okurun kafasını da karıştırabilir. Sayfalarda "boş yerler" var, bu boş yerler aslında büyük önem taşıyor, ilk bakışta dikkati çekiyorlar, şiirin yapısı bunu gerektirdi, çünkü onlar, sayfanın ortasında toplanan ve sayfanın üçte birini oluşturan sözcüklerin yöresinde bir sessizliği gerçekleştiriyorlar, çünkü dizeler lirik ve çok az uyaklı. Ölçüyü kaldırıp atmıyorum, serpiştiriyorum yalnızca. İmge sayfayla bitiyor, ya da sayfayla başlıyor, öteki imgeleri de hazırlıyor. Her zaman olduğu gibi, bu kez de, tumturaklı, kurallara uygun anlatımlar ya da dizeler - hele de, düşünün prizmatik bölünümleri, kesin bir ruhsal düzenlemedeki ortaya çıkış ve devam süreci değil söz konusu olan. Gizli bir iletken telin yakınında ya da uzağındaki değişken yerleri zorunlu buluyor metin. Ruhsal bir biçimde, sözcük gruplarını ya da sözcükleri kendi aralarında birbirlerinden ayıran bu yinelenmiş uzaklığın, izninizle üstünlüğü, devinimi, vurgulayıp belirterek, bazan hızlandırması, bazan yavaşlatmasıdır. Aynı anda, sayfanın görünümü, devinimin hızlanmasına ya da yavaşlamasına yardımcı oluyor: Dizeyle ya da yetkin satırla birlikte sayfa birliği kuran öge oluyor. Yazının devingenliğine göre, başlıklarla başlayan ve süren ana cümlenin parçalar halindeki durakları çevresinde kurgu, ya bir düzlemde toplanacak ya da dağılacaktır artık. Her şey, kısaltılmış olarak, varsayımda geçer; öykü anlatılmaktan kaçınılır. Ayrıca, düşüncenin bir geri bir ileri, çekilimler ya da uzantılarından, kaçışlardan, hatta kendi biçimiyle bu yalın kullanımından, onu yüksek sesle okuyacaklar için, bir

müzik notası doğar. Hurufat değişikliğinin de büyük payı var, ikinci derecede, ek ve yan bir güç kazandırır, sözlü, sesli yayına ağırlığını koyar. Sayfa üstü sayfa altındaki ortalama uzaklık ses tonunun yükseliş ya da alçalışını belirler. Bu ezgili deyişin uyumunu oluşturacak olan bazı inceliklere derinlemesine girmedim. Sivrilikten korktuğum, ılımlı deneyimleri uygun bulduğum için mi, değil. Gözüpek, yazara karşı saygılı, yeniliklere açık bir Dergi bana özel bir sayfa düzeni yapıp özel bir yer verse de, alışılmışı zorlamak benim işim değil. Bir denemeyi aşan bu şiirim de geleneksel şiirle her noktada bağlarını koparmış, bir şiir değil "bir hal"dir, bir "durum" dur. Çok yönlü, amacı kimseyi perdelemek değil, gözleri açmak. Günümüz bir yana, yarın da bir yana, hiçbir şeydir ya da bir sanat gibidir, ama şu gerçeği yadsımayalım: bu girişim, çağımıza özgü ve çağımızın şiir çalışmalarını andırıyor. Biliyorum, özgür dize ile düzyazılmış şiirin birliği, konserlerde dinlediğimiz müziğin etkisine yabancı bir etkiyle gerçekleşir; Ama ben, müzikle edebiyat arasında hayli ortak yöntemler bulunduğuna inanıyor, onları bir arada ele alıyorum. Böylece, bireysel şarkının yanı sıra, yavaş yavaş, senfoni gibi bir tür oluşuyor. Ama bu alışılmış dizeyi yok etmek amacını taşımıyor elbette. O alışılmış dize ki ömür boyu ona taptım, tutkularımın ve düşlerimin krallığıydı; şimdi de, öncelikle (bu şiirimdeki gibi) saf ve karmaşık bir imgelemin ya da algılanmışın alanlarına girmek gerekti: Şiirden - tek kaynaktan dışlayamazdık onları.

-Stéphan Mallarmé

Çevirenin Notu

Şiiri karşılıklı sayfalar halinde okuyun. Bazan, aynı dize sol sayfada başlayıp sağ sayfada devam edebilir. Bazan, bir bölümün bir dizesi sağdadır, daha sonraki dize solda yer alabilir. Karşılıklı sayfalar bir bütün oluşturuyor. Çeviride metnin asıl biçimine bağlı kaldık, değişiklik yapmadık.

ZAR İLE

ASLA

ATILIP ÖLÜMSÜZ KOŞULLARDA BİR BATIK GEMİNİN
DİBİNDEN

İSTERSE CUK OTURSUN

İSTER
se
Uçurum
beyaz
dingin
öfkeli

bir inişin altında
umutsuzca kanat vursun
kendi
kanadı
çok

önceden sarkmış uçmak çabasıyla
ve kaplayıp fışkıran suları
kesip kökünden sıçrayışları

içerlerde diplerde özetler

o sallanan yelkeniyle batmış gölgeyi

koca ağızlı
derinliğini

yana yatmış geminin teknesine

göre

ayarlayıncaya dek

KAPTAN

belirdi
kanıtlayıp

ayakları dibindeki

hazırlayıp

bir yazgıya ve

eşdeğer olamayan

mağrur kararsız
kopan kolla taşıdığı
dalgaların adına
saçları ağarmış
bunak gibi
oyun
oynamaktansa
biri

düpedüz deniz

ustalığın yaşla
unutulduğu hesaplar dışından

birzamanlar dümenini tuttuğunu

şu yangının
şu ufkun
kendini
çalkalanıyor kavrıyor
pençesiyle sımsıkı
rüzgârlara gözdağı verircesine

tek Sayı

Zihin
atmak için
onu fırtınaya
katlamak ve ölmek için
gizden de kopmuş ceset

saldırıyor başa
akıyor çaresiz sakala
kazasıdır bu insanın
gemisiz
nereye gitseler
boş

neye yarar açılsa işe yaramaz
bir başın
üstündeki yumuk eller
bağışlar kaybolunca
ne idüğü belirsiz
birine
en son ve en eski iblis
sahibi
değerini yitirmiş ülkelerin
sürüklüyor
yaşlıyı olasılıkla o yüce rastlantıya
o
çocuksu gölgesi
okşanmış kaygan kendini vermiş yunmuş
yumuşamış sonsuz boşluğa
sıyrılmış kalaslarda yitik kemiklerinden
ve doğmuş
bir törenden
iştahlı deniz yaşlı adamla denize karşı adam
kör talih
Fiançailles
düş perdesi
saplantısından aşkın
elyordamı bir elin hayaleti gibi
sallanacak
gömülecek
çılgınlık

DÖNMEYECEK

NASIL

Sade bir
alaylarla

yakın bir kahkaha
anaforun

uyarı
çevrilmiş sessizlikte
ya da
uluyan
ivedi

gizem
ve korku kasırgasında
yöresinde uçuşuyorsa
doldurmadan çukuru
kaçmadan
sallıyorsa kızıloğlankız eksenini

NASIL

Usulca dokunup geçen

minnacık birini göstermeyecek kadar
gökyüzüyle uyumsuz
o katı gülünç aklığı karanlık bir kahkahayla
buruşmuş kadifede
kımıldatmadan
tutan gece takkesiyle
baş başa
yalnız ve şaşkın tüyü
kayalıkların buruk prensi
takıyorsa başına yiğit alımlı
aklı küçük ama erkek
şimşeklerle yıldırımlarla
çevrilmiş

kaygılı
pişman ve erin

dilsiz

aydınlık ve görkemli bir
parlıyorsa görünmez
bir alında
gölgeliyorsa sonra
deniz kızı kıvrımında
karanlık minik biçimi

ayrılmış sabırsız son pullarla

bir gülüş

gibi

VE EĞER

başdönmesi sorgucu

ayağa kalmış

ve iki kola

şamatasını suların

bir kayayı

sislerde buharlaşmış
aniden
sonsuza sınır koyan
uydurma şatoyu
gölgeliyorsa

SAYIYDI
yıldız çıkışlı

FECİ
olurdu

ne
çok ne az
ama o denli kayıtsız

B U

VAR MIYDI

düş müydü yoksa dağınık bir ölüm düşü

BAŞLADI MI BİTTİ Mİ

fışkırıp yadsınmış kapalı sonunda
darlık günlerindeki şu ya da bu bolluk
gibi ortaya çıktığı zaman

SAYILDI MI

az da olsa toplamı

AYDINLATTI MI

ŞANS

Gömmeye başlıyor kendini
kazanın ritmik sarkacı
tüy
ilk köpüklere
ki bir zamanlar coşkusu irkilip sıçramıştı
ordan
girdap'ın aynı yansızlığıyla

HİÇBİR

insansal amacı
bulunmayan
olayın

geçtiği ünlü buhrandan

hiçbir şey

K A L M A Y A C A K

sıradan bir yükseliş hazırlıyor hiçliği

ki B U Y E R D E N

içinde her gerçeğin eridiği dalganın yöresinde

yalanıyla yokluğa karışabilen

boş eylemi aniden

püskürtüp

dağıtmak

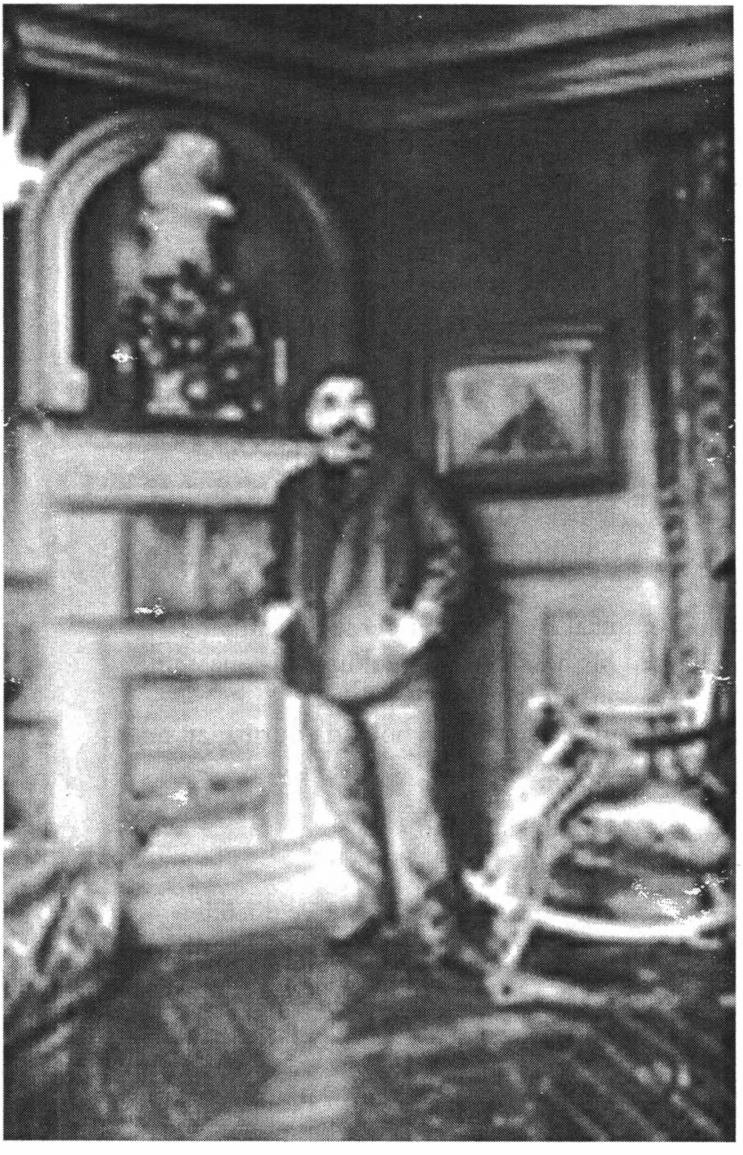
istercesine suların

uğuldadığı

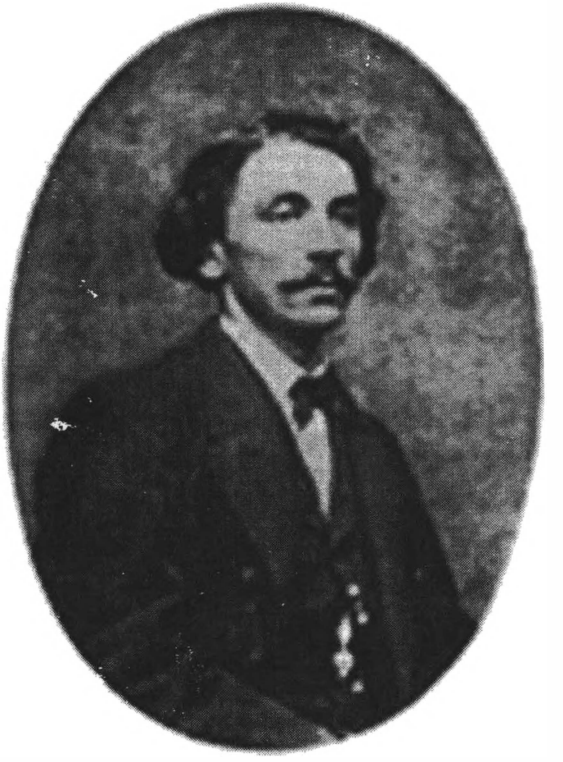
bu yerden başka

VE
bir bölenin
BELKİ DE
sonsuzla kaynaşması kadar

uzak bir yükseklikte
dışında
genellikle
şu ya da bu yıldız eğilimine göre
saptanmış
hesapların
Küçük Ayı
yani Kuzey yönlerindeki
TAKIMYILDIZI'ndan
unutulmuş yıpranıp eskimiş ve bu yüzden
soğumuş ama yine de
uzaklarda boş bir yerde oluşmuş
toplam bir hesaba değgin yıldız çarpışmasının
dökümünü yapabilen
ve onu kutsallaştıran son noktada durmadan önce
geceyi gözetleyen
kuşkulanan
fır fır dönen
parıldayan ve düşünen
bir takımyıldızından başka
Her düşünce atılan bir El Zardır

ŞİİRLER

YENİLİK

Sayrı ilk yaz kovdu, yazık, duru sanat mevsimi
aydın kışı. Uzun uzun esneyerek Güçsüzlük
üzgün kanın yönlendirdiği varlığımda gerinip gevşiyor,
salıyor kendini.

Beyaz tan demir bir çemberin eski bir mezar
gibi sıktığı kafatasımın altında hantallaşıyor.
Ve ben, üzgün, belirsiz ve güzel bir rüyadan
sonra, özsuyunun devce çalım sattığı tarlalarda
dolaşıyorum.

Sonra, ağaç kokularına kızgın, yorulup düşüyor
ve rüyama yüzümle bir çukur kazarak,
leylakların boy attığı sıcak toprağı ısırarak,

yıkılmış, sıkıntımın ayağa kalkmasını bekliyorum...
– Bu sırada Mavilik gülüyor çitin üstünde,
ve çiçek çiçek uyanıp kuşlar cıvıldaşıyor güneşe.

SIKINTI

Sana geliyorsam bu akşam, ey hayvan, amacım
ne bir halkın günahlarıyla dolu gövdeni yok etmek,
ne de öpücüğümü akıtan onmaz sıkıntı altında
ve iğrenç saçlarında hazin bir fırtınayı eşelemek;

Azabın bilinmeyen perdeleri altında uçan
hiçliği başkalarından daha iyi tanıyan senin
ancak kara yalanlardan sonra tadabildiğin
düşsüz ağır uykuyu istiyorum yatağından;

Çünkü, katıksız soyluluğumu kemiren çirkef
senin gibi beni de kısırlığıyla damgaladı.
Ama, senin bağrında hiçbir suç dişinin yaralamadığı

taş bir yürek çarparken, ben, bozguna uğramış,
solgun, kefenimi kuşanmış, kaçıyorum
yalnız yattığım zaman ölmekten korkarak.

ZANGOÇ

Sabahın arınmış, saydam, derin havasına
Yayıyor yine çan, sesini, aydınlık, duru
Okşuyor, lavantalar, kekikler arasına
Duasını bırakan küçük bir çocuğu,

Çıkmış üstüne eski bir ipi geren taşın,
Dilinde dua, zangoç, üzgün, mırıldanarak
Dinliyor inişini uzak çınlamaların
Bir kuş geçiyor yanından, ona dokunarak.

Ben arzulu gecenin o adamıyım. Yazık!
Boşa çekiyorum Ülküyü çalan halatı
Bir tutam tüy söylüyor soğuk günahlarımı,

Çok usul geliyor kulağıma sesler artık!
Ve bir gün, yorgun, boş yere çekmekten bu ipi
Taşı atıp ucuna asacağım kendimi.

YAZ HÜZNÜ

Ey uykulu savaşçı güzel, kumsalında güneş,
Saçının altınında baygın suyu kaynatıyor
Ve günnüğü, düşman yanağının alında güneş
Yakıp aşk içkisine gözyaşlarını da katıyor.

Sonsuz ve üzgün dinginlik, çıkıp bu ak alevden
Seni, ey ürkek öpücüklerim, şöyle söyletiyor:
"Eski çölün ve mutlu palmiyelerin altında
"Asla tek bir mumya olamayacağız, sen ve ben!"

Ama yapışkan ruhu titremeden boğduğumuz
Sana yabancı gelen bir Hiçliğe doğduğumuz
Saçlarının suları ılık bir ırmaktır akan.

Tadacağım yaşlı düzgünü gözkapaklarından,
Taş ve göğün, kapısını çaldığın o yüreğe,
Duygusuzluğunu sürme verebilir mi diye.

MAVİLİK

Duru alay, kayıtsızca güzel çiçekler gibi
Çorak, kısır bir Hüzünler çölünün arasında
Dehasına karğışlar yağdıran güçsüz şairi
Eziyor ölümsüz Maviliğin ağır sisinde.

Kaçıyorum gözlerim kapalı, ama üstüme
Bakışlarıyla yoğun pişmanlıklar yükleniyor,
Yürek boş. "Nereye kaçsam? Bu ezilmişliklere
Hangi yabanıl geceyi, çulları atsam" diyor?

Sisler, yükselin! Tekdüzen küllerinizi boşaltın
Kurşuni mor güz bataklarının boğacağı
Göklere, uzun sis paçavralarınızı atın
Ve kurun yukarlarda sessiz, büyük bir tavanı!

Haydi, Lethée göllerinden çık ve topla gelirken
Sararmış kamışlar ve vazoyu, dost Sıkıntı
Kapamak için, o hep yorgun ellerinle sen
Kuşların haylazca açtığı mavi çukurları.

Yine! tütüyor aralıksız nice üzgün ocak
Ve kurumlardan oluşmuş gezgin bir ceza evi
Solduruyor kara izlerinin dehşetinde, bak
Gökyüzünde o sarımsı can çekişen güneşi!

-Gök ölü. - Sana doğru koşuyorum, ey madde, ver
Unutuluşunu Günahın ve yaban Ülküsel'in
Bu kurbana, sınırını paylaşmaya geliyor
Mutlu insan sürüsünün uzandığı o yerin.

Çünkü bir duvarın dibinde alık alık
Duran sürme çanağı gibi boşalmış beynim
Hıçkıran düşünceyi giydiremiyor artık
Karanlık bir ölüme doğru esnemekteyim...

Heyhat! Kazanan yine o, Mavilik, duyuyorum
Şarkısını çanlarda. Ses olup dökülüyor
Haylaz utkusuyla korkutmak için bizi, ruhum,
Ve canlı madenden mavi dualarla çıkıyor!

Yuvarlanıyor sislerle Mavilik, ve bilenmiş
Bir kılıç gibi geçiyor can çekişen gövdenden;
Bu şaşkın isyan içinde nereye kaçsan da, boş
Mavilik! Mavilik! Mavilik! **Kurtuluş yok senden.**

İMBAT

Devirdim sayfaları! gönlümde yine hüzün var.
Kaçmak! oralara kaçmak! Nasıl da mutlu kuşlar
Göklerle köpükler arasında kanat çırpmaktan!
Denizde ıslanan yüreğimi bu yolculuktan
Hiçbir şey durduramaz, ne gözlerin yansıttığı
O yaşlı bahçeler, ne lambamın sürgün ışığı
Aklığın savunduğu boş kâğıda bakıp duran.
Ne de emzikli gelin bebeğini doyuran.
Gideceğim! Ve gemim doldurup yelkenlerini
Kalkıyor, götürmek için o ülkelere beni!
Hüzün bu, acımasız umutlarla aldanıyor,
Sallanan mendillere yine inanıp kanıyor!
Fırtınaları çağıran şu direkler, kim bilir
Rüzgârların gömdüğü o batık gemilerdendir,
Şimdi ne direkleri ne adaları kaldı...
Boş ver kalbim, dinle tayfaların şarkılarını!

SIZI

Tatlı düşlere dalarken alnında çilli bir güz
Ruhum da kanatlanıyor oraya, ey durgun kız,
Yükseliyor melek bakışının gezgin göğüne,
Üzgün, sadık bir bahçede ufkun Maviliğine
Doğru göğüs geçiren beyaz bir fıskiye gibi!
–Solgun Ekimin yumuşattığ bir Mavilik ki
Yansıtıyor büyük havuzlarda sonsuz hüznünü
Ve yaprakların, koyverip rüzgâra ölümünü,
Dolaştığı, çukurlar kazdığı cansız sulara
Salıyor, sarı güneşi uzun ışıklarıyla.

KIZIMIN YELPAZESİ

Erimsiz saf bir zevke
dalmam için, ince bir yalanla, sen,
kanadımı elinde saklamayı
bil, ey hülyalı güzel.

Tutsak darbesi ufku, inceden,
daha ötelere doğru genişleten
her kanat vuruşuyla
bir tan serinliği geliyor sana.

Baş dönmesi! yalnız kendisi için
doğmuş olmaktan çılgın, fışkıramayan
yatışmayan büyük bir öpücük gibi
ürperiyor işte mekân.

Kefenlenmiş bir gülücük gibi,
vahşi cennetin, ağzının kıyısından
genel kıvrımın dibine
aktığını duyumsuyor musun!

Bileziğinin ateşi karşısına koyduğun
bu kapalı ak çifte kanat
durgun pembe kıyıların
altın akşamları üstündeki hayalettir.

ALBÜM YAPRAĞI

Birdenbire ve tatlı bir oyunla
Flütlerimin sesini
duymak istediniz küçük hanım

Bir manzara karşısında
girişilen bu deneyim, sanırım,
yüzünüze bakmak için
durdurulduğunda güzeldir.

Son sınırına dek engellediğim
bu boş soluk ve kötürüm parmaklar
havayı büyüleyen, sizin o doğal,
o duru çocuk gülücüğünüzün

yanında ne işe yarar!

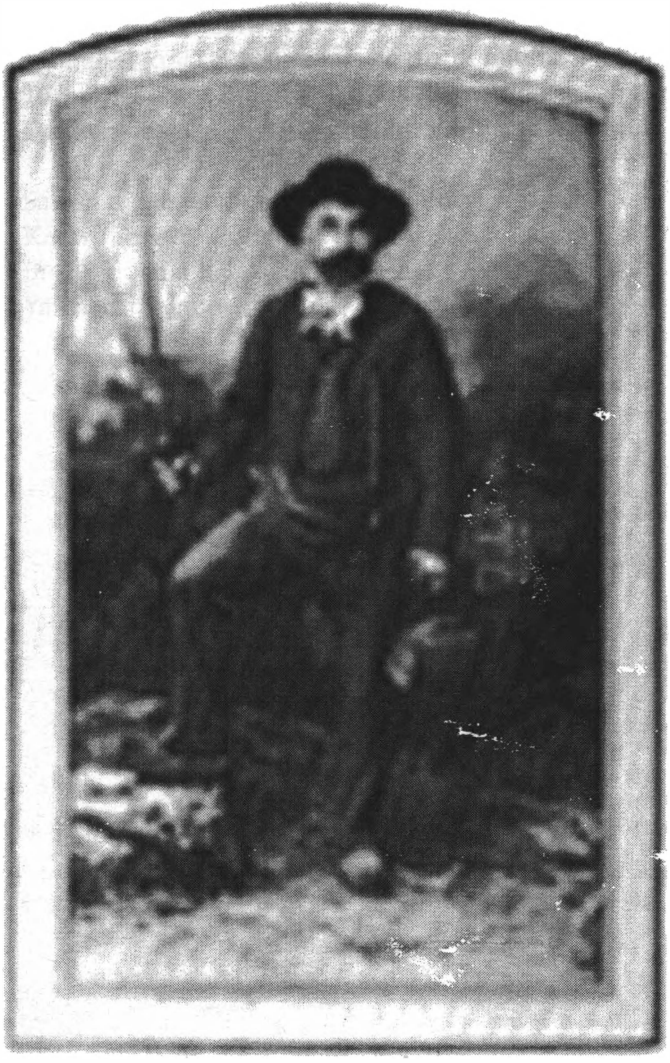
MEZAR

Çağdaş kötülüklere benzer mi diye
Bir kalıbı kutsarcasına eğer
Tutmaya kalksa bile sofu eller
Durmaz yelin yuvarladığı bu kaya.

Şakısa da güvercin hep bu yas kalır
Karartır ergen kıvrımları tek tek
Bir kıvılcımla halkı gümüşleyecek
Yarınların olgun yıldızını karartır.

Kim arıyor, aşıp yaşam sınırını
Verlaine'i, serüvenci ozanımızı?
Gizlenmiş otların arasına Verlaine

İçkisiz; dudağı, soluğu kuruyor
Kargınmış da olsa bir ırmak arıyor
Eğilmiş, toprağın derinliklerinden.

GENÇLİK ŞİİRLERİ

FANTEZİLER

1
ESKİL DÜŞ

Havuzlu iç avluda kumral Lycoris
kokulu bir dalganın altına gevşekçe devrilmiş.
Sararan bir söğüt gibi dökülmüş, çiyin altında,
uzun, çiçekli saçları göğüslerine yağıyor.

Kamışlarda, mavi bir ırmağın üstünde, akşam,
Solgun Phoebé'nin alnının kaydığını görüyor musun?
-Uyuyor banyoda Lycoris, kaymaktaşı göğüsleri
ay gibi, gökten düşmüş bir dalgayı gümüşlüyor.

Dingin suyun üstünde, bir gülün yapraklarını
koparan parmağı, kokulu bir çömlek sunar
gibi, yeşil bir kadeh sunuyor; İn, ey kumral
Hébé! gül elinle koy yüreğin yaktığı şarabı.

Havuzlu iç avluda kumral Lycoris
kokulu bir dalganın altına gevşekçe devrilmiş;
Diane, gümüş yayın gibi ormanlara atılmış,
Seçkin aşıklarının altına yayıyor güzel bedenini.

2
GÜLÜCÜK

Oh! ilkyaz beni çağırıyorsun
işte geliyorum altın hâle'ne
kanat takıyorsun yüreğime!
uçuyorum sevdayla dolu!

Ak ipliği üstünde Meryem'in
gökten gülerek iniyor nisan,
Bayram geliyor, mumlar şimdiden
parlıyor kilise sunağında.

Rosette ipek müslinin altında
akşam, erguvan göğsünü saklıyor,
ve lâl rengi güzelim dudağında
güneş ışınları uyukluyor.

Gülümsüyor cezayir menekşesi,
kış yasını bir yana bırakarak
beyaz, çiçek bir taçla kendini
süslüyor dere içinde akdiken

Sığınmış gölgesine bir yaprağın
uyuyor solgun menekşe,
yanında uçarı meltem rüzgârı
secde ettiriyor altın yıldızları.

Orağın unuttuğu otlar
ürperiyor çayırlarda
ardıçkuşu oynayıp cıvıldıyor
Demeden kendi kendine: "-Ya sonra?"

Kar yok artık! devşiriyor karaağaç
yosun yuvalarını, şen odalar!
Akşamın soluğu altında, şarkılarıyla
dans ediyor genç yapraklar!

Mavilik gülümsüyor dallar içinde
çobanpüskülünü şenlendirerek
yeşil mantosu altında mırıldanıp su
konuşuyor çakıl taşları ile!

İnce mintanlı erden kız
salınıyor bir kamışın ucunda
ve yüzen otun üstünde, narin
yansıyor suyun serin billurunda.

Kelebek, küçük çılgın, uçup duruyor
mavi kadife kanadıyla,
aşklarının yuvaları güllerin tacına
öpücükler konduruyor.

Yaprakların gölgesinde bülbül
şakıyor sabahın ilahisini
arkadaşı içip çiy damlalarını
gülüyor ve sallıyor isyancı yuvasını.

Ve sen, sevgili cırcırböceği, kışın
şarkınla beni uyuttuğun ocaktan
kaçıyorsun. Şen şakrak, yüksek otlarda,
mavi göğün altında duru şarkını söyle!

Ilık yosunun üzerinde, oy! eğer
uyuduğunu görseydim bir kızkardeşin!
Oy! tatlı soluğunun hoş kokusu
yüreğimi kendinden geçirseydi eğer!

Oy! dalgaların kıyılarında, eğer
yalnız unutmabenileri devşirseydim
kumral saçlarını yıldızlarla donatmak için
buğdaylardaki mavi kantaranlar gibi

Eğer...
"-Büyük Racine'i okuyun o halde
"Ama Karabinalı adamı değil...*
"Yine bir yanlış yorum, bayım!"-
Sınıftayım! elveda, ilkyaz.

Nisan 1859 (akşam dersinde)

* V. Hugo. *Gastibelza Şarkısı*'na gönderim

GÖZYAŞI

Ağlamak isterdim oy yaprakların altında
Gülüşlerden, kuşların şarkılarından uzak!
Kime? yapraklı yaşamları rüzgârda çiçek gibi
Mezarlara uçanlara mı ağlamak?

Hayır; kendime ağlamak -ölü ben'im, meleğim
Ben'im, soğuk yüreği kefene bürünen!
Ayakları çirkefte, maviliği düşleyen
Her şeyimi yitirdim, garibim... -Ağlamak isterdim, oy!

Ölülerin dinsel ayini, 1859

SAVURGAN ÇOCUK

I

Aşkın, erguvan rengindeki nektarsız eski
bir güzel kokuyu saklayan kuru bir portakal
olduğu kadınlarda insana günah
işleten Sonsuzu aradım, ama, yalnızca, uykuya
düşman bir Uçurum buldum.

-Sonsuz, çalkantısında ağaçları ve yürekleri
ince bir kum gibi sallayan gururlu düş!
- Şarapla karışık iğrenç bir düzgün selinin
yuvarlandığı buruk böğürtlenlerle dolu
bir Uçurum!

II

Sen ey gizemli kadın, ey kanayan kadın,
ey sevdalı kadın, mum ve günnük kokularıyla
çılgın, İsanın kutsal yüreği tablosunu acıyla
yolladığın akşam, seni hangi İblisin burduğunu bilmiyordun.

Hülyalı duaların sertleştirdiği dizlerini ve
denizi dinginleştiren ayaklarını öpüyorum;
Sinirli kalçalarına başımı daldırmak ve
at kılından acı çile gömleğinin altındaki
yanılgıma ağlamak istiyorum;

Orda, kutsal kadınım, esrik kokularla kendimden
geçmiş, siyah Uçurumun ve sevgili Sonsuzluğun
unutuşunda, usul usul uzun ilahiler
söyleyip, körpe teninin üstünde uyutacağım
yürek sızımı.

YOKSULUN KİNİ

Deliklerinden teninin çilleri ve kızıl kılların
görünen paçavra giysini seviyorum yaşlı
hortlak, ve bu yüzden yirmi kuruş atıyorum
önüne.

Köle ve basık alnında solgun gururdan eser
yok. Köpeğin kardeşidir yoksul ve sen
biliyorsun bunu, şiirleştirmiyorsun pırtılarını.

Taş ininden çıkan bir çakal gibi, ey dindar,
seni hiçe sayan adamın ardından gidiyorsun,
kahrını sürüyerek. Kırışıklarının, ey yaşlı,
kaçı acıyla yüzünü buruşturmandan? kaçı
gözyaşlarından?

Soyun çırılçıplak, oyna, yala, yalan ve
yirmi kuruşlarımla erdemi gıdıkla. Kahrol!
- diz çök !... çamura batır sakalını!

Bu aptal yirmi kuruş da ne? deyip gülüyor
musun? gümüş parlar, bakırsa
yeşile çalar bir gün. Sofu olmaktan
çok dikbaşlıyım ben.

Karar ver. -Ya at, ya al. İşte aldın. İyi
sık avucunda, düşün ki artık o senin,
düşün ki bende ondan daha çok var,
düşün ve hor gör beni.

-Eğer yeteriyle cesursan dilenci, bir
bıçak alabilirsin bununla.

UMUT ŞATOSU

İpeği güneşle kumrallaşan
beyaz bir bayrağın gülüp oynayışı gibi,
teninin hoş kokuları arasında
dalgalanıyor solgun saçların.

Suyun soluklaştırdığı bir tambur havasını
hıçkırıklar içinde çalmaktan yorgun
vazgeçiyor geçmişinden yüreğim
Ve dalga dalga saçlarının beliğini çözerek

Bu ince altından bayrağı
kasvetli bakır şatoya çekmek için
yürüyor, çıkıyor, -ya da, esrik, yuvalanıyor
kan bataklarının içinde

- Ya da Umut, uyuşukluktan yakınarak,
solgun bir yıldız fışkırmadan,
kabartıp kayganlaştırıyor
kara bir kedi gibi kara Geceyi.

BAHÇEDE

Elmalar ve albenilerle süslü yazın önünde,
çimenlerin üstünde yürüyen genç hanım,
saat Öğlen on ikiyi çaldığı zaman, durdurup
güzel adımlarını, şairini kandıran Ölüme,

acı dolu, terk edilmiş, dedi ki bir gün:
"Yalan söylüyorsun Ölüm! Ey nafile
iklim! kıskandığım yalancı Eden'de
kocam da, başkası da asla oturamayacak."

İşte bunun için dünyanın derin çiçekleri
yüreklerinde, düşlere dalarken saf çiçek tozu,
sessizlikle, bilgiyle ve gizemle severler onu;

Tüm bu tatlılıklarla kendinden geçmiş meltem
çiçekleri hayran kılan bir ismi ertelerken
zayıf bir ses duyulur doğadan: Ellen!

SONE

2 kasım 1877

- "Ürperten kış unutulmuş ağaçlar üstünden geçtiği zaman, ey eşiğin yalnız tutsağı, gururumuzu oluşturacak bu iki kişilik mezarın, heyhat! ağır çiçek demetleriyle kendini sıkıntıya soktuğundan yakınıyorsun.

Nafile sayısını fırlatan Geceyarısını dinlemeksizin, eski koltuğun kollarında yüce köseği Gölgemi aydınlatmadan önce uyanıklık gözlerini kapamayasın diye coşturur seni.

Sık sık ziyaret etmek isteyen kimse, parmağımın
ölmüş bir gücün iç sıkıntısıyla kaldırdığı
taşı fazla çiçeklerle doldurmamalı.

Aydınlık ocağın titreyen ruhu, yeniden yaşamak
için, bütün bir akşam mırıldanmış olan adımın
soluğunu senin dudaklarından almam yeter."

(Sevgili ölmüş kadınınız için, dostu.)

DÜZYAZILMIŞ ŞİİRLER

(Divagations'dan)

GÜZ'DEN YAKINIŞ

Maria, bir başka yıldıza -hangi yıldıza, Orion'a, Altair'e, ya da sana, yeşil Venüs?- gitmek için beni terk edeli beri yalnızlığı hep sevdim. Nice uzun günleri kedimle yalnız geçirdim. Yalnız hani yanımda tek bir özdeksel varlık olmadan, kedim mi, gizemli bir yoldaş, bir soluk. Ve böyle, uzun günleri kedimle yalnız geçirdim ve yalnız, latin dekadanslığının son yazarlarından biriyle yalnız; çünkü beyaz yaratıktan yoksun olalı beri, acayipçe ve özellikle sevdim düşüş sözcüğünde özetlenen her şeyi. Böylece, yıl içindeki gözde mevsimim, güzden hemen önce gelen yaz aylarının can çekişen son günleri ve gündüz gezdiğim saatler, güneşin, baygın düşmeden önce, gri duvarlarda sarı bakır ışıklarla, demir parmaklıklarda kızıl bakır ışıklarla dinlendiği saatlerdir. Bu-

nun gibi, usumun tat aldığı yazın da, Roma'nın son zamanlarındaki can çekişen şiir olacak elbette ve bu şiir hiç mi hiç, barbarların gençleştirici yaklaşım biçimini esinlemese de, ve ilk hıristiyan düzyazıların çocuksu latincesini hiç mi hiç kekelemese de.

Okuyorum o sevgili şiirlerden birini (şiirler ki cicili bicili kapakları benim için gençliğin açık kiraz pembesinden daha da çekicidir) ve bir barbarlık orgu penceremin altında bitkin ve üzgün bir sesle şakırken, daldırıyordum elimi saf bir hayvanın kürküne. Maria ordan son bir kez, mumlarla geçeli beri, yaprakları ilk yaz aylarında bile bana solgun görünen söğütlü büyük yolda çalıyordu org. Üzgünlerin çalgısı, evet, gerçekten: piyano pırıldar, keman yaralı tellere ışık sunar, ama barbarlık orgu, anının şafağında umutsuzca düşler kurdurdu bana. Ve bu orgun bir halk havasını, oynakça mırıldandığı ve çok eski bir ezginin kıvancını varoşlara yaydığı şu an; bu şarkının içime işlemesi ve romantik bir türkü gibi beni ağlatması neden? Tattım usul usul onu ve kıpırdamadım yerimden, pencereden beş on kuruş atmak için de olsa, ben gibi yalnız ve tek olmadığını, org'un tek başına çalmadığını görürüm korkusuyla.

KIŞ ÜRPERTİSİ

Tanrıları ve çiçekleri arasında on üç saat çalan ve hep geri kalan bu Saksonya duvar saati kimin? Düşün ki, bir zamanlar nice uzak yollardan, ta Saksonya'dan geldi.

(Acayip gölgeler sarkıyor aşınmış pervazlara.)

Ya şu Venedik aynan, donuk yılanların kıyısındaki soğuk bir kaynak gibi derin, kimler seyretti kendini orda? Kuşkusuz, oy, bir değil nice kadın yıkayıp akıttı bu suya günahını güzelliğinin; ki uzun zaman baksaydım çıplak bir hayalet görürdüm karşımda.

-Hınzır, aklm hep şeytanlıkta.

(Örümcek ağları görüyorum büyük pencerelerin pervazları üstünde.)

Dolabımız da çok yaşlı; bak nasıl yalıyor hazin yüzlü tahtalarını alev; ömrünü doldurdu perdeler, koltuklarda ne cila kaldı, ne yüz, ya duvarlardaki şu eski oymalar ve bütün bu kırık dökükler? Bir bak, yalan mıyım söyle, kafesteki şu Bengaldeş serçeleri, şu mavi kuş bile solmadı mı zamanla?

(Pencereler üstünde titreyen örümcek ağlarını düşünme.)

Seviyorsun bütün bunları, işte bu yüzden yanındayım. Eski zaman bakışlı güzelim, şiirlerimin birinde "soluk nesnelerin zerafeti var" demiştim ve sen değil miydin seven bu sözcükleri? Bilirim yeni eşyaları sevmezsin; o çığırtkan güvenleriyle bilirim korkuturlar seni ve onları eskitmek gereğini duyardın, bilirim çok zordur bunu yapmak, eylemin tadına varmayan için.

Gel yanıma, kapat artık yüz yıl öncesinden kalma, köhnemiş şu Almanca betiğin kapağını, ordaki kralların hepsi de ölü, oysa, ben, uzanmış eski halıda, başım solgun entarinin sevecen kucağında, ey suskun çocuk, saatler ve saatlerce konuşacağım seninle; artık ne kırlar var benim için ne yollar, ve sokaklar boş, şimdi eşyalarımızdan söz edeceğim... Daldın mı?

(Titreyip ürperiyor bak örümcek ağları pencereler üstünde.)

BENZEŞİMİN İBLİSİ

BİLİNMEYEN sözcükler mi şakıdı saçma bir tümcenin kargınmış paçavraları dudaklarınızda?

Çıktım evden, bir çalgının tellerinde usulca gezinip sürüklenen bir kanadın duyarlığıyla, ve bu duyarlığın yerini gittikçe alçalan bir tonla, şu sözcükleri söyleyen ses aldı: "Sondan bir önceki hece ölüdür", ve şöyle

Sondan bir önceki hece

ile son buldu dize, ve

ölüdür

hiç gerekmediği halde ayrılıp, anlamsız, boşlukta kaldı. Biraz yürüdüm sokakta ve *bomboş* sesinden tanıdım gerilmiş telini çalgının, unutulmuş, ve kuşkusuz şanlı Anı'nın, kanadıyla ya da bir palmiye dalıyla görmeye gittiği çalgının, ve, parmağım gizemin hilesinde, gülümsedim ve değişik bir kurgu diledim aydın dileklerden. Geri geldi tümce, yansımasıyla önceki bir tüy ya da dal düşüşünden kurtulmuş ve güç dolu ve bu kez, duyulan sesin arasından, kendi kişiliğini yaşayıp sonunda tek başına söylensin diye. Gidiyordum, (algıyla yetinmeyip) bir dizenin sonundaymış gibi okuyarak ve bir kez de sesli deneyerek tümceyi. Önce *Sondan bir önceki hece* diyor ve susuyordum ve bu sessizlikten korkunç bir kıvanç duyuyordum:

sonra, *bomboş*, es'de unutulmuş alabildiğine gergin tel kırılıyordu kuşkusuz, ve ben ardından, dua okur gibi söyleniyordum : "Ölüdür." Sakinleşmek için aslında şöyle düşünmeliydim: kuşkusuz, Sondan bir önceki bir sözlük terimidir ve bir sözcükte sondan bir önceki hece anlamına gelir, ne zaman onunla karşılaşsam soylu şiirsel yeteneğim duraksamanın acısını çeker, dil çabası beni yeyip tüketir. Oysa, bu tür düşüncelerden kalkıp girişimimi aksatmadım: sesliliğin kendisi ve kolay bir uygulamanın ivediliğiyle özümlenmiş yalan tavır benim için bir işkence nedeniydi. Tedirgindim, varsın, içli sözcükler dudaklarımda gezinsin dedim, ve, ölmüş birine, başınız sağ olsun diyen bir ses tonuyla, mırıldanarak yürüdüm: "Sondan bir önceki hece öldü, öldü o, evet öldü, zavallı Hece," böylece, endişeden kurtulduğumu sanıyordum, gizli bir umudu da vardı, bir duayı genişleterek gömmek istiyordum tümceyi, korkunç! -kolayca tasımlanabilen ve gerilimli bir büyüyle- baktım ki elim bir dükkanın camekanmda yansıyor, bir şeyi okşar gibi, iniyor sesin üstüne (aynı sesin, ilk ve tartışmasız tek sesin üstüne).

Artık yalnız doğaüstünün saltanat sürdüğü bu yerde, bir zamanlar kendi başına buyruk zihnimin altında can çekiştiği bir sıkıntının başladığı bu yerde, ayrımında olmaksızın geldiğim antikacılar sokağında, başımı şöyle bir kaldırdığımda, duvarlara asılmış, yerlerde duran çalgılar, sararmış palmiyeler, kanatları karanlığa dalmış eski kuşlar satıcısı bir dükkanın önündeydim. Gizine eremediğim Sondan bir önceki hecenin belki de nice yıllar yasını tutmak zorunda kalacak olan ben, tuhaf duygular içinde, kaçıp uzaklaştım ordan.

ZAVALLI SOLGUN ÇOCUK

Zavallı solgun çocuk, niçin böyle çığlık çığlığa söylüyorsun hırçın ve nobran şarkını, çatıların efendisi kediler arasında kaybolup giden şarkını? Pembe ipekten ağır perdelerini bilemediğin ilk katların pancurlarından sızamayacak ki şarkın.

Yine de söylüyorsun şarkılarını inatla, tek başına yürüyen, kimseye güvenmeyen, yaşamını kazanan bir küçük erkeğin dirençli güveniyle. Senin de bir baban oldu mu? Ya da bir yaşlı kadın oldu mu, akşam meteliksiz eve döndüğün zaman, döve döve, sana açlığını unutturan.

İşte çalışıyorsun kendi ekmeğin için: bütün gün sokaklarda ayakta, sırtında büyükler için yapılmış, üstünden dökülen soluk giysiler, boyundan büyük bir zayıflıkla, karnını doyurmak için, şarkı söylüyorsun canhıraş, kaldırımda oynayan öteki çocuklara çevirmeden o haylaz gözlerini.

Ve öyle yüksek, öyle yüksek ki şarkın, sesin yükseldikçe yükselen çıplak başın küçük omuzlarından uçmak istiyor sanki.

Kimbilir küçük adam, kentlerde uzun süre çığlık çığlığa şarkılar söyledikten sonra, belki bir suç işleyeceksin ve böyle uçup gidecek başın? Suç denilen şey ne ki, biraz istek, biraz yürek, bir de bazıları var ki... Küçük yüzün yaşam dolu.

Pantolonunun üstüne umutsuzca sarkmış uzun elinin tuttuğu sorgun ağacından sepete tek bir metelik bile düşmüyor: seni de kötülüğe sürükleyecekler bir gün ve sen de suç işleyeceksin.

Başın yukarılarda hep ve bırakıp gitmek istiyor seni, olup bitecekleri bilir gibi önceden, hırçınlaşan bir sesle şarkını söylerken sen.

Ve elveda diyecek başın sana, benim günahım adına, benden daha değersizlerin günahları adına. Kuşkusuz bunun için dünyaya geldin ve açlık çekiyorsun hâlâ, okuyacağız adını gazetelerde bir gün.

Oy! zavallı küçüğüm!

PİPO

DÜN, düşlerken uzun bir çalışma akşamını, güzel bir kış çalışma akşamını, pipom'u buldum. Mavi güneş yaprakları ve müslinlerin aydınlattığı geçmişteki tüm çocuksu kıvançlarla birlikte atıp sigaraları, almıştı ciddi piposunu eline ciddi adam, daha iyi çalışmak ve keyfi bozulmadan uzun süre dumanını tüttürmek için: bu terkedilmiş nesnenin bana düzenlediği oyunu doğrusu beklemiyordum, ilk nefesi çeker çekmez vereceğim büyük yapıtları unuttum, hülyalar içinde, uysal, yeniden dönüp gelen geçmiş kışı düşledim. Fransa'ya döndüğümden bu yana, bana öylesine bağlı bir sadık dosta elimi sürmemiştim, ve bütün bir Londra, karşıma çıkıverdi; önce sevgili sisler, beyinciklerimizi kürk gibi sarıp sarmalayan, ve orda, pencerenin altına sızdığında, kendine özgü kokusu olan sisler. Üstünde arık kara kedinin

yuvarlandığı mobilyaların, kömür tozuyla kaplı loş bir odanın kokusu sinmişti tütünüme; harlı korlar! ve kömür atan kırmızı kolluklu hizmetçi, ve sabah -görkemle vururken kapı tokmağını postacı, ve anımsatırken yaşamın sürdüğünü, sac kovadan demir mazgala dökülen kömürün gürültüsü. Yeniden gördüm pencerelerden ıssız alanın o marazlı ağaçlarını -gördüm o kış aylarındaki, teknelerin sık sık gelip geçtiği denizde, sislerle ıslak ve dumanlarla kararmış gemiyi,- güvertesinde titreyen, başıboş zavallı sevgilimi; üstünde yolların tozu renginde uzun, donuk bir entari, soğuk omuzlarına dökülen nemli bir manto, başında tüysüz ve kordelasız, şeritleri rüzgârda hırpalandığı için, zengin hanımların, yolculuk dönüşü attığı, oysa yoksul sevgililerin daha nice mevsimler kullandığı o hasır şapkalardan biri. Ve boynunun yöresinde sallanıp duruyorken o korkunç mendili, biz, sanki sonsuza kadar veda ediyorduk birbirimize.

ANIMSAMA

YETİM, geziniyordum karanlıkta, gözlerim kimsesiz, boş: panayır çadırları söküldü, hiç düşünmüş müydüm geleceği, ve böyle mi olacaktım, kokusunu seviyordum serserilerin, unutacak kadar arkadaşlarımı. Ne canhıraş bir koro çığlığı, ne uzak bir tirad, sahne ışıklarının kutsal saatine seslenirken oyun, yanımda, konuşacak bir mumya olsaydı dedim, soyunu yansıtamayacak kadar zavallı, başında Dante'ninkine benzer takkesi! nenin nesi olduğunu kavrayabilen, bir kalıp yumuşak peynir görünümünde, dorukların kar'ı, leylak ya da, içinde kanatları oluşturan başka beyazlıkta: sergilerken gücünü ya da güne uygun bayağılıklarını, fırlayıp en yakın çadıra çarpmış herhangi bir ünlü ağabey ile çarçabuk bölüşülmüş o yüce yemeğine beni de kabul et diye

yalvarsaydım. Belirip cambaz kıyafetinde ve yarı çıplak, umulmadık bir çeviklikle ayak parmakları üstünde fırdönüp, o, konuşmaya başladı bile: "Kimin kimsen? -Yok.- Hadi canım, dert etme, bilsen ne gülünç, baba... çorbayı beğenmediği için daha şu geçen hafta, patron ağzına geleni söyleyip tekme tokat giriştiğinde yüzünü ne tatlı buruşturuyordu. İşte böyle dost!" Ve görkemli bir rahatlıkla ayağını bana doğru kaldırıp öğündü, "top gibi oynuyor bizimle, babamız", ve dişledi iffetli yemeğini gencin: "Annen, o da yok belki, yalnızsın? benimki kıtık yer ve herkes alkışlar onu. Bilmezsin, babalar ve anneler insanı güldüren garip yaratıklardır." Uzadıkça uzuyordu çadır tiyatrosunda oyun: ve ben bir anne ve babaya sahip olamamanın düş kırıklığı içinde yanıp yakınıyordum.

UTKU

Utku! onu ancak dün tanıdım, kesin ve kaçınılmaz, ve başkalarının utku dediği başka şey artık ilgilendirmez beni.

Günlerin anlaşılmaz altını, harflerin ihanetini tüketen yüz kadar afiş, kentin sınırlarıyla birlikte, kaçtı dümdüz raylarda sürüklenen gözlerimden, ve yaklaşan bir ormanın o en kutsal çağında verdiği karmaşık bir gururda düşler başladı sonra.

Giderek gözden yiten tepelerin sürekliliğini vurgulamak için olacak, coşkuyu altüst eden, öylesine uyumsuz cırtlak bir ses, o ünlü ismi, Fontainebleau'yu çarpıttı birdenbire, pencerenin camlarını dağıtmak, düşlerimi bozan adamın gırtlağına yumruğumu sokmak geldi içimden Sus be adam! gereksiz yere havlayıp, gözüme ye gözüme dolmuş, esinleyici eşitlikçi bir rüzgârın altında tıkırdayan vagon kapılarına sokulmuş gölgenin, her Orada hazır nazır şu kusmuk turistlerin keyfini bozma. Bir yalancı orman cenne

tinin sessizliğidir çevreye şu bulunmaz düş güzelliğini sunan, iyi mi? Bu yolcular, bugün zaten, senin istasyonuna gelmek için ayrıldılar Paris'ten, işgüzar memur, doğa'nın ve Devletin herkese verdiği cömertliklerin ürünü bir hazzı sahiplenmek değil muradım, tek istediğim senden şu sessizliğin sürmesi, biraz zaman, beni kentten kurtarıp, ordaki yaprakların, bir buhranın saçıp savuramayacağı kadar devinimsiz yaprakların esrik uyuşukluğuna götürecek kadar zaman; para mı, işte para, namusuna gölge düşürmez, korkma.

Dikkatsiz bir üniformalı yapacağıma engel oluyor, ve tek sözcük etmeden, biletimi veriyorum para yerine.

Çaresiz, evet, kısmetim adımsız bir asfaltın uzanışını görmekmiş sadece, ve, saplantısının burda, bir tren düdüğüyle silineceği koskoca bir başkent tekdüzenliğinde, boşluklarını üst üste yığan milyonluk varlığın bu olağanüstü güzel, görkemli ekiminde, bu yıl, buruk ve ışıklı hıçkırıkların, dallar gibi rastlantıları terk eden nice kararsız düşün çizgilerinin, nice titreyişlerin ve gökyüzü altında güzü düşündüren nice şeylerin bulunduğunu, benden başka hiçbir kaçak duymadı.

GELECEKTEKİ OLAY

Bir solgun gök, yaşlılıktan çökmüş dünyada, gidecek bulutlarla belki: batan güneşlerin yıpranmış erguvan paçavraları soluyor ve sönüyor ışıklar ve sular altında kalmış ufukta uyuyan bir kıyıda. Canı sıkılıyor ağaçların ve, (yolların tozundan çok, zamanın tozuyla) ağarmış yapraklarının altında, yükseliyor çadırı Meddah'ın: nice sokak lambası bekliyor tan vaktini ve ölümsüz sayrılığa ve çağların günahına, dünyayı yok edecek, sefil meyvelere gebe, zavallı suçlarıyla baş başa insanların günahına yenilmiş mutsuz bir topluluğun ışıtıyor yüzlerini. Orda, bir çığlığın umutsuzluğuyla suyun altına dalmış güneşe yalvaran tüm gözlerin endişeli sessizliğinde, işte tekdüze bir ses: "Gelin görün, yalnız bizim çadırımızda, saçının tek telini bile çizemez hiçbir ressam. Getirdim diri diri. Bu kadın eski çağlardan kalma (nice yıllardan kalma, bilim yaşattı onu). Çılgınlık gibi bir şey,

aynı eski haliyle, bozulmamış, saf, altın bir coşku! dökülüyor lüle lüle saçları yüzünün yöresine, kumaşların tatlı yumuşaklığıyla ve aydınlatıyor yüzünü kanlı çıplaklığı dudaklarının. Gözleri var değerli taşlar gibi, hele mutlu teninden fışkıran o bakışı! gözlerinden de güzel. Giysileri yok, çıplak, tatlı bir beden, memeleri var dimdik, ölümsüz bir sütle doluymuş gibi, uçları göğe doğru, yukarı kalkık, bacakları sütun gibi, ilk denizin tuzlarını taşıyor." Zavallı, kel, marazlı, ve ucube karılarını düşündükçe kocalar itişip kakışıyorlar: karıları da, meraklı, üzgün, görmek istiyor onu.

Çoktan kargınmış çağın birinden kalma soylu yaratığı gördükten sonra, herkes, kimileri anlayıştan yoksun oldukları için kayıtsız, kimileri üzgün ve gözkapakları yaşlarla nemli, bakacak birbirine; ve çağımızın şairleri, sönmüş gözlerinin yeniden ışıklandığını sezip, yönelecekler onun lambasına, bir anlık utkuyla kendilerinden geçip, ritimle sarmaş dolaş, ve unutup varolduklarını güzelliği aşan bir çağda.

DOSYA

BRİSE MARİNE[1]

Pierre - Olivier WALZER

Bazı şiirlerinde, Banville gibi kendiliğindenliğe (spontanéité) sığınsa da, 1864-1865'lerde yazdığı şiirler hâlâ tereddütlerin ve geriye dönüşlerin izlerini taşır. "Lirizm çabası" öyle hemen yok olmaz. Ne var ki, kuğu sonesi bir yana, sonraki şiirlerin merkezinde böyle bir çaba bulunmaz. Saplantı olarak varlığını sürdürür, ancak, doğrudan değil, dolaylıdır. Bu arada, 1865 mayısında şair, kaçış, yolculuk, deniz, egzotizm ve sıkıntı gibi temalarıyla, çokluk Baudelaire madenini işleyen, öte yandan da özgün bir şiirle karşımıza çıkar. Mallarmé'nin en ünlü, en çok sözü edilen, en çok çevrilen (Stefan George, Fr. von Oppeln - Bronikowski, Arthur Symons), F.T. Marinetti, Alfonse Reyes v.b.) yapıt, tapılası Brise Marine'dir bu şiir.

Bayan Noulet'nin gözlemiyle, çok az Mallarmé kökenli iki unutulmaz dizenin çerçevelediği, ilk bakışta anlamı açık bir şiir. Bütün olarak, Mallarmé'ye özgü bir ruh halinin, olumsuz imgelemin esini. Şair kaçmak istediği yerlerin çekici güzelliklerine değinmez de, kaçış özleminin gücünü vurgulamak için, yaşlı bahçeler, lambanın altında şiir yazışı, altı ay önce doğan çocuğunun verdiği ailesel kıvançlar gibi, onu bulunduğu yere artık bağlayamayacak olan şeyleri tek tek sayar.

Bazıları, "şu iki dizeyi anlamak mümkün değil" dediler:

Un Ennui, desolé par les cruels espoirs,

Croit encore à l'adieu suprême des mouchoirs2!

Örneğin Lefébure bunlardan biri. Robert Kemp ise Croit yüklemi croît haline getirilirse her şeyin düzeleceğini söyler[3]. Bu takdirde dizelerin anlamı şöyle bir hal alır: veda ettiğimizde hüzün yine çoğalır! Hayır, biz Mallarmé'nin yazdı-

ğını okuyalım. Kişi bütün umutların düş kırıklığına uğradığı bir acıyla yaralandığında bile mendillerin yüce vedasında, yani, ona yeni şanslar getirebilecek gücünü ve imgelemini yenileştirecek, bir yolculukta çözüm olabileceğini sanır. Aslında, anlamı gerçekten çetin olan 13-15'inci dizelerdir. Birbirleriyle aşırı derecede itişip kakışan bu dizeler (örneğin sözdizimi şöyle okumamızı zorunlu kılıyor: yelken direkleri direksiz batan gemilerin yelken direkleriyiz...!) düzensizlikleriyle bile bu düşünceyi çağrıştırıyor: okyanusların rüzgârları ya da fırtınaları bindiğin gemiyi belki batıracakmış, ve sen, tutunacak hiçbir şey bulamaksızın sular içinde çaresiz kalacakmışsın, ne gam! yolculuğunda yine de bir hayır vardır. Şiirin bilinen en eski şeklinde bu anlam tamamıyle açıktı:

Et serais- tu de ceux, steamer, dans les orages,
Que le Destin charmant réserve à des naufrages,
Perdus, sans mâts, ni planche, à l'abri des ilots...[4]

Sevimli yazgı (le Destin charmant) dediğine göre, şair bir tür gönül rahatlığıyla onu götüren geminin batacağını düşünüyor. Tehlikeyle karşı karşıya, cankurtaran simidi falan da yok. Ama yine de o, yüreğini "tayfaların şarkısı"yla avunmaya çağırıyor.

İşlenen tema aslında beylik. Vigny'den Banville'e, Keats'den Baudelaire'e, Rousseau'dan Victor Hugo'ya dek pek çok yazar işledi kaçış özlemini. Hattâ Kurt Wais, Mallarmé'nin mendilini Pierre Lebrun'ün bir şiirinde de buldu. Brise marine'in kimi dizelerine, ayrıca, Kötülük Çiçekleri'ndeki Yedi İhtiyar şiirinde de rastlayabiliriz: "Canavar bir denizde yaşlı bir tekne gibi / Yelkensiz, dans ediyor, dans ediyordu ruhum." Yine Baudelaire Parfum exotique şiirinde: "Bir koku sözülerek yemyeşil ağaçlardan / Ruhumda tayfaların şarkısına karışır" diyor. Aynı temaya Baudelaire Yolculuk şiirinde de ... La Brise marine'in bazı imgeleri Contemplation'da da[5] var. Örneğin, Gide orda şu dizeyi buldu: "Aklığı-

nın savunduğu zambağa benziyor." Kaçmak özlemi herkeste var olan, ortak bir özlem. Şair Brise marine'i Cazalis'in kuzini ve Baudelaire'in dostu Bayan Le Josne'a gönderdiğinde şiirin konusunu gayet sade bir şekilde açıklar; "bu onaltı dize, kişinin zaman zaman başına vuran, o, sevdiklerimizi terk edip başka diyarlara gitmek arzusundan kaynaklanıyor. Bu platonik özlemin ötesinde şiir elbette simgesel bildiriler de taşıyor. Şair yapıt veremiyor, başarısız bir ortam içinde." Lambanın "sürgün ışık"ı, "boş kâğıt"ı ve "acımasız umutlarla aldatılmış acı" sözcükleriyle geniş bir biçimde dile getirilmiş bu başarısızlıktan kurtulmak için bilinmeyene doğru çekip gitmek ister. Bu gidiş belki yıkımla sonuçlanacak, belki de hayırlı olacak. Yeni bir yaşama, yeni bir şiire çağrı var. Ama, bu çağrının nafile olduğu yolunda bir inanış da var. Mallarmé'nin zaman zaman kendini kaptırdığı uğursuz yıkım ve yok olma arzusu üstünlüğü ele geçirir. Ancak, son aşamada, bu başıboş arzular dışa vurulmaz, ve şair, çevresinde güçsüzlük hayaletlerinin dolaşmaya devam edeceği umut kırıcı lambanın altında salt çabasını sürdürür.

---

[1] Kemalettin Kamu, Orhan Veli ve Can Yücel'in Deniz Meltemi, benim İmbat adıyla çevirdiğimiz şiirin fransızca adı.

[2] İki dizenin, sözcüğü sözcüğüne, düz çevirisi: "Acımasız umutlarla yıkılmış bir sıkıntı mendillerin yüce vedaına hâlâ inanıyor."

[3] Croire yüklemi sanmak, inanmak, croître yüklemi ise çoğaltmak, artmak anlamına gelir. Çekimli haliyle, croit inanır, sanar, croît ise artar, çoğalır demektir.

[4] Steamer, sevimli Yazgı'nın, yitik, yelkensiz, cankurtaran simidin'dn yoksun, adalardan uzak, fırtınaya tutulup batmayı reva gördüğü gemilerden misin?

[5] Cantemplation (Seyirler): V. Hugo'nun şiir kitabı.

BRISE MARINE ÇEVRESİNDE

Ramis Dara*

ÖZET

Simgeci ozanlardan Mallarmé'nin Brise Marine adlı ünlü şiiri birkaç kez çevrilmiş dilimize. Ramis Dara, bu çevirilerden dördünü (Kemalettin Kamu, Orhan Veli Kanık, Can Yücel ve Erdoğan Alkan'ın çevirilerini) ele alıyor ve karşılaştırarak inceliyor. Önce başlığın dilimizdeki karşılıkları (ilk üç çeviride "Deniz Meltemi", sonuncuda "İmbat") üstünde duruyor. Sonra çeviride sözcük seçimini koşullayan hece ölçüsü açısından yaklaşıyor çevirilere. Tümü de ozan olan çevirmenler, şiirin yalnızca ne söylediğine değil, nasıl söylediğine ve "nasıl"a katılan pek çok biçimsel ayrıntıya da özen gösteriyorlar. Kimi zaman güzel söylem uğruna, Fransızca sözcüklerin en doğru karşılıklarından uzaklaşıldığı, kimi zaman hece ölçüsünden bile bile ödün verildiği görülebilir.

Dara, eleştirisini, gözlemlerini, "şiir çevirisi ve şiir çevirisinde sözcük seçimi üzerinde düşünmek" gerektiğini vurgulayarak bitiriyor.

* Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Araştırma Görevlisi

RESUME

Autour de la Brise Marine

Brise Marine de Mallarmé, a été traduite en turc plusieurs fois. Mr. Ramis Dara en choisit quatre et les étudie en les comparant entre elles et avec le texte original. Il insiste d'abord sur les équivalents en turc du titre de Brise Marine (dans les trois premières "Deniz Meltemi" et dans la dernière "İmbat"). Les trois premières font penser à un pléonasme. Ensuite, il étudie les traductions du point de vue du metre qui conditionne les choix des mots turcs. Les traducteurs, tous poètes d'ailleurs, ont le souci de prendre en considération non seulement le sens, le message, en un mot le fond du poème, mais le comment-dire, c'est-à-dire la forme d'un vers... Et parfois, on les voit négliger le fond pour la forme et parfois à l'inverse.

Mr. Dara termine ses remarques en soulignant l'importance de garder l'équilibre entre la forme et le fond et de penser beaucoup sur le choix des mots qui servent à traduire à la fond et la forme.

Mallarmé, 19. yüzyılın günümüz şiirine en yakın duran akımı simgeciliğin (symbolisme) - hazırlayıcısı Baudelaire'i dışta tutarsak- Verlaine ve Rimbaud'yla birlikte üç büyük adından biri. Giderek çoklarına göre bu akımın önderi de.

"Brise Marine" se Mallarmé'nin Türkçeye en çok çevrilen şiiri. Jean-Paul Weber'in Genèse de l'Oeuvre Poétique'nde[1] belirttiği gibi, onun gözde izlediği "uçmak isteyip başarısızlığa uğrayan kuş izleği" içinde yer alan bir şiir. "Ozan, enginin esrikliği içindeki kuşlarla özdeşleşmek, onlar gibi uzaklara gitmek istemektedir." Ne var ki, "düşüş" tür, başarılı olamayıştır onu bekleyen. Biz konunun bu yönü ya da özel olarak şiirin bütünü üzerinde değil, Türkçe çeviriler üzerinde -o da ancak dar bir alanda- düşünmek istiyoruz.

"Brise Marine"in "Deniz Meltemi" başlığıyla çevrilmiş üç ayrı çevirisini Kemalettin Kamu'dan, Orhan Veli'den, Can Yücel'den okumak olanaklı. Aransa belki başka çevirilere de rastlanacaktır. Erdoğan Alkan'ın hazırladığı son iki kitabında[2] yer alan "Brise Marine" çevirisiyle, "İmbat" başlığını taşıyor.

Fransızca başlığı göz önüne almayıp anadil beğenisinden yola çıkarsak, Türkçe başlıklardan ikincisini seçmemiz işten değil. Öyle ya, "deniz meltemi" de ne oluyor; "meltem" zaten "deniz"i usa getiren, onunla ilişkisi olan bir rüzgâr türü değil mi? Açıp Türkçe Sözlük'ü[3]: "Yazın karadan denize doğru esen mevsim rüzgârı" tanımını okumak her zaman olanaklı!

---

1 Jean-Paul Weber, Genèse de l'Oeuvre Poétique, Librairie Gallimard, Paris, 1960. Weber ve söz konusu kitapla ilgili geniş eleştirel bilgi için bkz. Ali Özçelebi, "Jean-Paul Weber'in Tekizlekçi Eleştirisi", Çağdaş Eleştiri, Temmuz 1984.

2 Erdoğan Alkan, Sembolizm, Deyiş Yayınları, İstanbul, Kasım 1985.
Mallarmé, Zarla Şans Dönmeyecek, Türkçesi Erdoğan Alkan, Deyiş Yayınları, İstanbul, Kasım 1985.

3 Türkçe Sözlük, Türk Dil kurumu Yayınları, Genişletilmiş 7. baskı (2 cilt), Ankara, 1983. / 5. Baskı, Ankara, 1969.

Burada sanatlık bir anlatım, söze, söyleyişe katkıda bulunacak bir "artık-söz" (pléonasme) bulunduğu da ileri sürülemez. Oktay Rifat'ın, olumlu-işlevsel pléonasme'a örnek olarak Saint-John Perse'ten verdiği[4] : "Yağın yağışlar, esin esintiler" ya da "öyle bir ıslık ıslıkla ki" söyleyişlerindeki gibi bir durumu, "deniz meltemi" söyleyişi için düşünmemiz zor. Kaldı ki, "marine" ("denizle ilgili") sıfatı birlikte kullanıldığı sözcüğün yanında bir artık-söz oluşturmuyor. Öyleyse Stéphane Mallarmé'nin şiirini Türkçe söyleyen ozanların, "Deniz Meltemi" söyleyişiyle bir ölçüde tökezledikleri ileri sürülebilir mi? Nasıl olur! denilecek...

Evet, nasıl olur?... Orhan Veli olsun, Can Yücel olsun, şiir beğenisi yüksek ozanlardır. Kemalettin Kamu'nun "hece" ölçüsünde yazdığı şiirler de yine, belli bir yazınsallığı bugün de koruyorlar... O zaman, bu üç ozan-çevirmeni, "brise marine"i "deniz meltemi" olarak çevirmeye iten birtakım nedenler olmalı...

Burada ilk olarak, "brise marine"le "deniz meltemi"nin ses yakınlığı usa geliyor. Söyleyişlerin ikisi de ikişer sözcükten oluşuyor. "Brise" (okunuşu "briz"), ses olarak "deniz"le birbirine oldukça yakın. "Marine"de "meltem"le bunca olmasa da, yine bir benzerlik içinde sayılabilir[5].

Kurduğumuz bu ses yakınlığına "zorlama" ya da "raslantı" diyebilir; "deniz meltemi" karşılığını bir çevirmenin bulduğunu, arkadan gelenlerin onu olduğu gibi aldığını düşünebilirsiniz. Gerçekten de, sonraki iki çevirmen, ilk çevirmenin bulduğu karşılığa katılmış ya da onu benimsemiş olabilir. Ama bu konuda hiç kafa yorulmadığını kabul etmek, kolay olmasa gerek.

---

4 Oktay Rifat, "Düz Söz Biçimleri", Hürriyet Gösteri, Mayıs 1985.

5 Burada ses açısından benzeşen sözcükler anlamca birbirinin karşılığı değil: "Brise'in karşılığı "meltem", "marine"in karşılığı "deniz" ("denize ilişkin"). Ama Tükçe söyleyiş "Deniz.." diye başlarken, Fransızca da "Brise..." (Briz) diye başlıyor; dolayısıyla sözcükleri, ses açısından söyleniş sıralarına göre karşılaştırmakta sakınca olmasa gerek.

Mallarmé'nin bu ünlü şiirini Türkçeye kazandıran ozanların, şiirin yalnızca ne söylediğine değil, nasıl söylediğine ve bu "nasıl"a katılan pek çok biçimsel özelliğe, ayrıntıya da özen gösterdiği, söz konusu çeviri-şiirler okununca rahatlıkla görülüyor. Çevirmenlerin tümü, şiirin Fransızcadaki akıcılığını Türkçede de yaşatmak için çaba harcamışlar. Çeviriler birer çeviri-şiirden çok, Türkçe şiir olarak ortaya çıkmış.

Mallarmé, içinde devindiği simgeciliğin biçimsel özelliklerinden "tekli dize"ye[6] bağlılık gösterir bu şiirinde. Dizeler 9, 11, 13, 15 gibi tek heceli. Türkçedeki çevirilere gelince; ozanlarımız bu konuda özellikle "hece" ölçüsünden yardım almışlar.

Kemalettin Kamu 8+5 duraklı 13 heceli ilginç bir ölçü tutturmuş. Bu ölçünün Türk şiir geleneğinde fazla bir yeri yok. Böylece çeviri-şiir bütün bütün yerli sese oturmamış oluyor. Ayrıca 13'lü heceyle, şiirdeki tekli dize ("Impair") özelliği de yansıtılmış oluyor.

Orhan Veli 14'lü hece ölçüsüne eğilim duymuş. Türk şiir geleneğinde bolca kullanılan bir ölçü bu. Ünlü ozanımız, çevirisinin bütün bütün yerli havaya girmemesi için, 1 dizeyi bile isteye ("ne yelken, ne de ümit" söyleyişini "ne yelken, ne ümit" biçiminde de söyleyebilecek ve "ölçü"yü tutturabilecekken) 15 heceye çıkarmış. 14'lü dizelerin 10'u 7+7 durağına uygun düşerken kalan 5 dize bu durağa olanak tanımıyor.

Can Yücel de 14'lü hece ölçüsü içinde dönenmiş, "Tutamaz o çocuğunu emziren taze bile" dizesi dışında. Bu dizede, görüldüğü gibi hece sayısı 15'e çıkıyor. Okurken "çocuğunu" sözcüğünün "çocunu" biçimine dönüşebileceğini

---

6 Simgeciliğin bir diğer önemli ozanı Paul Verlaine'in ünlü "Art Paetique"i: "De la musique avant toute chose, / Et pour cela préfère l'Impaire" dizeleriyle başlar. "Her şeyden önce müzik!" denirken, bunu sağlamak için de "Teklidize" (büyük harf Verlaine'in) önerilir.

hesaba katarak, şiirin bütünüyle 14'lü hece ölçüsüne uyduğu da ileri sürülebilir. Çevirilerinde genel olarak Türkçe söyleyişe verdiği önemle bilinen Yücel, 14'lü dizelerin tümünün 7+7 durağına uygun düşmesine de özen göstermiş. Bu yolda, "inconnue" sıfatının "akl'almaz" gibi bir söyleyişle karşılanması ilgi çekici.

Erdoğan Alkan'ın çevirisiyse 15'li hece çevresinde dönüyor. 2 dizeyi 14 hecede bırakıyor. Bu da, sanılır ki, çevirinin özellikle hece ölçüsüyle oluşmasına çalışılmadığının göstergesi. Erdoğan Alkan, çıkışında, saz çalıp bunun eşliğinde oldukça düzgün hece şiirleri (koşmalar) yazabilen bir ozan[7]. Ayrıca, "Şimdi ne direkleri ne adaları kaldı"ya -ikinci "ne"den sonra- ekleyeceği bir "de"yle ölçüye uymayan dizelerden birisinin sorununu çözebilirdi -buna sorun olarak baksaydı doğal ki.

Bütün bunlar, 19. yüzyılın sonlarında yazılmış Fransızca bir şiiri Türkçeleştirme, ama bu arada bütün bütün de yerlileştirmeme düşüncesinin göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Şiirlerin çevirisinde bu özenleri gösteren çevirmenlerin, başlıkta da benzer kaygılardan yola çıkmaları düşünülemez şey değil. Evet, ozan-çevirmenlerimizden üçünü "deniz meltemi" gibi bir söyleyişe götüren etmenlerden biri bu olabilir.

Başka ve önemli bir olgu da şu: "Deniz meltemi" sözü, Türkçe açısından gerçekten bir potluk oluşturuyor mu?... Türkçe sözlüklere [8] ve onların kılavuzluğunda biçim kazanan "kulak"larımıza göre, evet. Ama ya konunun bilimi, coğrafyaya göre?...

---

7 Bkz. Erdoğan Alkan, Kerem Gibi, Vatan Matbaası, 1969. Ayrıca bkz. Erdoğan Alkan, Eylül Çalgıcısı, "Bütün Şiirleri", Deyiş Yayınları, İstanbul, ekim 1985 (ve bu toplamın arka kapağında yer alan, Mehmed Kemal'den yapılan alıntı).

8 "Türkçe Sözlükler" diyoruz, çünkü Türkçe Sözlük'ün yalnızca genişletilmiş son baskılarında değil, örneğin 1959 tarihli baskısında da, meltemle imbatın, birbirinin karşıtı yönde esen kıyı rüzgârı olduğu görülüyor.

Bu konudaki kitaplar[9], "meltem"in, çeşitli türlere ayrılabilen "hafif esişli" rüzgârların genel adı olduğunu ortaya koymakta. Fransızca "brise"in "meltem" olarak çevrilmesinden doğuyor bu durum da. Bu bağlam içersinde "deniz meltemi", "kara meltemi", "dağ meltemi", "koyak meltemi" gibi adlandırmalar da olanaklı. Yine -Türkçe!- coğrafya kitaplarına göre, dördüncü çevirmen Erdoğan Alkan'ın "Brise Marine"e karşılık olarak önerdiği "İmbat", İzmir kıyılarına özgü bir "deniz meltemi"nden başka birşey değil.

Evet, biraz coğrafya ders kitaplarımızdan, biraz da İzmir kıyılarında belirgin bir biçimde duyulup, ordan yazınsal yapıtlarımıza da yansımış olması yüzünden, "İmbat"ın, İzmir kıyılarına özgü bir rüzgâr olduğu söylenir ya da sanılır. Yeniden Türkçe Sözlük'e bakıyoruz: "Yazın, gündüz denizden karaya doğru esen mevsim rüzgârı, deniz yeli" yazılı. "İzmir" kısıtlaması yok. Bu açıdan Türkçe Sözlük'e göre, Alkan'ı, "İmbat" derken, Mallarmé'nin şiirini yerlileştirmekle suçlamamız yerinde olmaz.

Dikkat edildiyse, "sözlük" tanımına göre, meltemle imbat, birbirinin tam tersi -biri karadan denize, diğeri denizden karaya esen- ve böylece birbirini bütünleyen kıyı esintileri oluyor. İmbatta "gündüz" sınırlaması söz konusu, denecek. Türkçe Sözlük atlamış ama, meltemde de "gece" sınırlaması var[10]. Zaten "yaz, gündüz, gece" gibi zaman belirlemeleri, bu esintileri doğuran sıcaklık-soğukluk ayrılıklarını oluşturan etmenlerdir.

---

9 Sami Öngör, Coğrafya Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1980.

Sırrı Erinç-Sami Öngör, Genel Coğrafya (Lise Ders Kitabı), 11. Baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1983.

10 Petit Larousse En Couleurs, Librairie Larousse, Paris, 1973, s. 123: "vent léger qui, la nuit, souffle de l terre vers la mer" (geceleyin karadan denize doğru esen hafif rüzgâr).

Bu bilgilerin ardından (Türkçe Sözlük'ün tanımlamalarına göre), şakayla karışık söylersek, Erdoğan Alkan, "Brise Marine" şiirinde şimdiye dek Türkçede yanlış estirilen bir rüzgâr bulguladı demektir.

İmbat, Fransızca "brise de mer" (deniz esintisi); meltemse, "brise de terre" (kara esintisi). Şiirimizin başlığı bunların hiçbiri değil. Ama "marine" sıfatı "mer"le (deniz) ilintili. Bu açıdan bakınca, ille de ikisinden birisini seçmemiz gerekseydi, meltemdense imbatı seçmemiz daha yerinde olurdu, denebilir.

Ama "sözlük"lerimize göre yönleri belirli, kesin özellikleri olan bu iki rüzgâra zorunlu muyuz?... Şiirin kendisine bakalım. Sondan dördüncü dizenin sonunda "fırtınalar" (les orages) ve sondan üçüncü dizenin ortalarında "rüzgâr" (un vent) sözcüklerini görüyoruz. Hiçbirinin yön belirten bir durumu olmadığı gibi, gerçeklikleri de kuşkulu. Geniş zaman içine, düşsele, düşünsele yayılmışlar. Denizin içinde olupbitmeleri ya da olupbitecek oluşları, onları, yönü, zamanı, dosajı ve öteki özellikleri belli esintiler olarak nitelememize yetmez. Kaldı ki, gerçeklik düzleminde ele alsak bile, denizde olupbiten bu doğa olayları rüzgârdan çok, "fırtına, bora" gibi, sözcüklerle karşılanabilir. Öyleyse, "brise marine"i meltem ya da imbat gibi sözcüklerle karşılamaya çalışmakta üstelememizin bir anlamı olmasa gerek.

"İmbat" ya da "meltem" sözcüklerinin, şiirdeki "vent" ve "orages" sözcüklerinden kaynaklanmadığını, şiirin genel havaküresinin bunda rol oynadığını söyledik. Gerçekten de "Brise Marine"de anlatılan şey, çıplak anlamıyla bir rüzgâr, doğa olayı değil. Biraz tinsel bir şey. "Meltem" diyenler, şiir kişisinin içinde denize doğru duyduğu eğilimi, kaçıp gitme isteğini, bir tür rüzgâra, esintiye benzettiler belki de. "İmbat" derken de Erdoğan Alkan, denizin çağrısını, çağrışım, şiir kişisini kendisine çekişini dile getirdi diyelim (Burada "meltemciler" ağır basıyor!). Ama her iki durum da, karşıdurumu dışında bırakarak, bir eksiklik taşıyor. Şiirdeki esin-

tinin, akımın, çekimin belli bir yönü olmadığına göre, bunun kesi yönlü meltem ya da imbat dışında genel bir sözcükle dile getirilm si gerekir. "Deniz rüzgârı" gibi.

Sahi... "Brise Marine"e neden "Deniz Rüzgârı" denmedi der niz?... Bir kez, rüzgârla esinti (meltem olsun, imbat olsun) arasın dosaj farkı söz konusu. Sonra "rüzgâr" karşığılı olarak ilk usa gel başka bir sözcük var Fransızcada: "vent". Ve bu sözcük de, az ön de belki biraz fazlaca gerçeği karşılıyor, şiirin genel havasının yanı da. Öyleyse?... Öyleyse, ne diyelim?...

"Deniz Esintisi"!... Meltem ve imbat sözcüklerinin Fransız karşılıkları üzerinde dururken, dikkat edildiyse, "brise" için esi demiştik. Rasgele, basit bir Fransızca sözlüğe baktığımızda, "b se"in karşılığı olarak, "petit vent frais et doux" yazılı[11], yani, "ha serin ve tatlı rüzgâr". Bu tanımın, Türkçemizdeki "esinti"yle örtü tüğünü söylemeye gerek var mı?...

Böylece, "deniz meltemi", "meltem", "imbat" derken, "Der Esintisi"ne geldik. Ama yazının amacını bununla sınırlı görmem gerek; birlikte genel olarak şiir çevirisi ve şiir çevirisinde sözcük s çimi üzerinde düşünmek de önemli sayılmalı...

11 Larousse de Poche, Librairie Larousse, Paris, 1978, s. 47.

BRISE MARINE
Stéphane MALLARME

La chair est triste, hélas! et j'ai lu tous les livres.
Fuir! là-bas fuir! Je sens que des oiseaux sont ivres
D'être parmi l'écume inconnue et les cieux!
Rien, ni les vieux jardins reflétés par les yeux
Ne retiendra ce coeur qui dans la mer se trempe,
O nuits! ni la clarté déserte de ma lampe
Sur le vide papier que la blancheur défend
Et ni la jeune femme allaitant son enfant.
Je partirai! Steamer balançant ta mâture,
Lêve l'ancre pour une exotique nature!
Un Ennui, désolé par les cruels espoirs,
Croit encore à l'adieu suprême des mouchoirs!
Et, peut-être, les mâts, invitant les orages,
Sont-ils de ceux qu'un vent penche sur les naufrages
Perdus, sans mâts, sans mâts, ni fertiles îlots.
Mais, ô mon coeur, entends le chant des matelots.

DENİZ MELTEMİ
Ten bitirdi hazlarım, tükendi kitap;
Kaçsam, kaçsam uzaklara... Üstümde mehtap;
Sanıyorum en güzeli mestoluşların
Gökle engin arasında uçan kuşların.
Kim tutacak denizlere bağlı bu gönlü?
Ne gözlere gülümsiyen bahçenin gülü,
Ne sütbeyaz kâğıtlara aksi lâmbanın
Ne dizinde yavrusunu emziren kadın.
Gideceğim, güzel gemi haydi demir al,
O ellere yelken aç ki sanılır masal...

Bir üzüntü, küskün ama umutlarına
İnanıyor mendillerin elvedâsına.
Belki deli rüzgârlara uyan direkler
Karayelde bir kazaya baş eğecekler
Ve görünmez olacaklar... Denizler derin
Gönül, dinle türküsünü gemicilerin...

Çeviren: Kemalettin KAMU

DENİZ MELTEMİ

Bütün hazları tattım, kitapları okudum,
Ah, kandırmadı; kaçmak, kurtulmak istiyorum.
Bir başka köpükle gök arasında kuşlar
Orada şimdi kim bilir ne kadar sarhoşlar!
Deniz çekiyor, deniz, kim tutabilir beni;
Gözlerde aksi yanan o eski bahçeler mi?
Geceler! Mahzun ışığı mı yoksa lambanın
Beyaz kâğıda vurur, korkar dokunamazsın;
Ne o; ne de çocuğuna meme veren taze;
Gideceğim, ey gemi, bilinmedik ellere.
Demir al, sallayarak direklerini. Sızlar
Yürek ümitle, ama sonra her şeyi anlar.
Belki de fırtınaları çağıran direkler,
Şu anda, rüzgârla gelecek ölümü bekler,
O zaman ne yelken, ne de ümit... ama sen yine
Kalbim, gemicilerin şarkılarını dinle.

Çeviren: Orhan Veli KANIK

DENİZ MELTEMİ

Hayır yok tenden artık; hatmedildi kitaplar.
Ah! Bi kaçsam! bilirim, o mest kuşlara diyar,
Bir akl'almaz köpükle göklerin arasında.
Bir şey tutamaz gayrı, gözlerin aynasında
Yanan bahçeler bile, bu deniz kokan gönlü;
Tutamaz ne geceler, ne duran o hüzünlü
Boş kâğıtlar üstüne iğilmiş kandil öyle;
Tutamaz o çocuğunu emziren taze bile,
Gidiyoruz! Kalk, gemi! Yalpanı vur şöyle bir,
Ve sonra al bir günâ âleme doğru demir!
Ümitten onca çekmiş sıkıntı şimdi, dersin,
Hayır duasına mı kanmakta mendillerin?
Belki de bu direkler, fırtınalara davet,
Nâçar bir gün yığılır güverteye... Ne imdat,
Ne görünürde ada ve ne kürek ne yelken;
Ama sen geçme gine gemici türküsünden!

Çeviren: Can YÜCEL

..

İMBAT

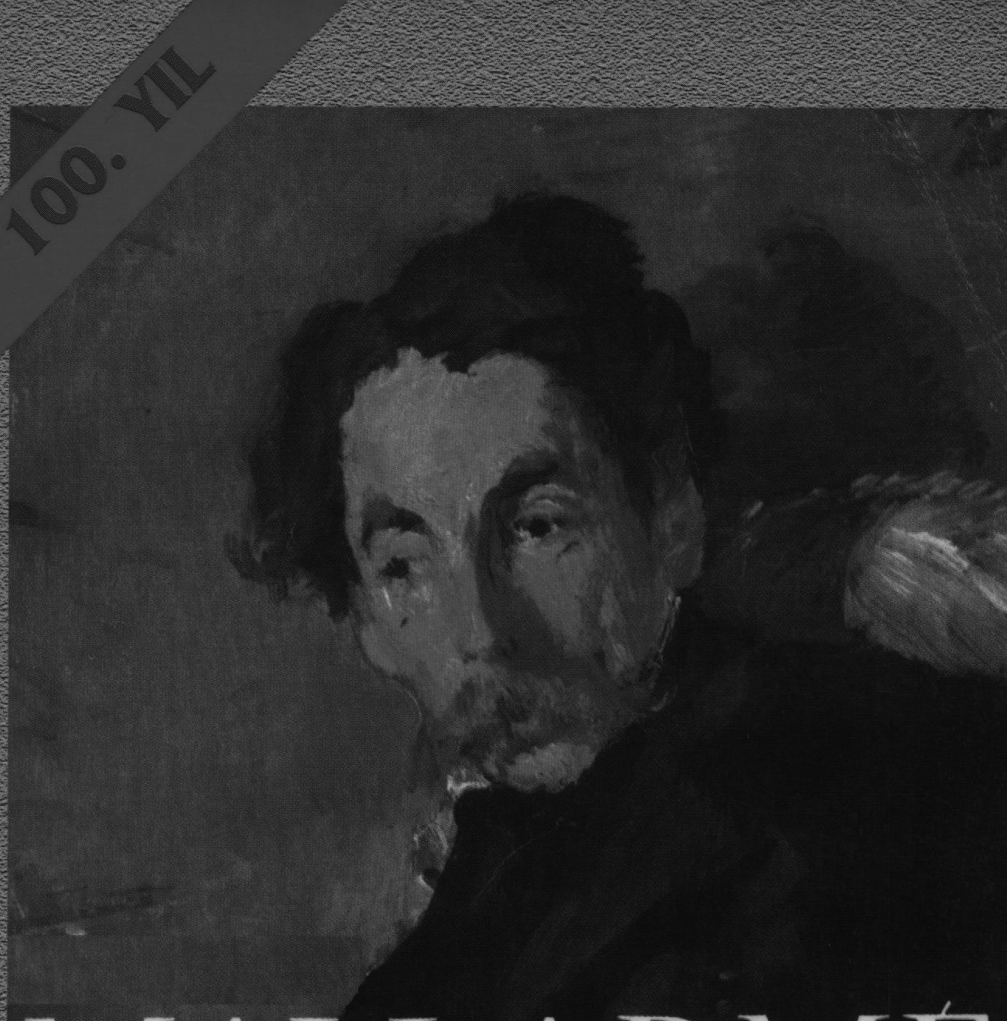
Devirdim sayfaları! gönlümde yine hüzün var.
Kaçmak! oralara kaçmak! Nasıl da mutlu kuşlar
Göklerle köpükler arasında kanat çırpmaktan!
Denizde ıslanan yüreğimi bu yolculuktan
Hiçbir şey durduramaz, ne gözlerin yansıttığı
O yaşlı bahçeler, ne lambamın sürgün ışığı
Aklığın savunduğu boş kâğıda bakıp duran.
Ne de emzikli gelin bebeğini doyuran.
Gideceğim! Steamer doldurup yelkenlerini
Kalkıyor, götürmek için o ülkelere beni!
Hüzün bu, acımasız umutlarla aldanıyor,
Sallanan mendillere yine inanıp kanıyor!
Fırtınaları çağıran şu direkler, kim bilir
Rüzgârların gömdüğü o batık gemilerdendir,
Şimdi ne direkleri ne adaları kaldı...
Boş ver kalbim, dinle tayfaların şarkılarını!

Çeviren: Erdoğan ALKAN

İÇİNDEKİLER

ŞAİRLER PRENSİ 5
Stephan Mallarmé 7
Yenilikçi Mallarmé 18
Yazınımızda Mallarmé 20
Zar ile asla dönmeyecek şans 21
Biçim Özelliği 22
Mallarmé ve Düzyazılmış Şiirler 23
Önsöz 24
Zar İle Asla Dönmeyecek Şans 27
Şiirler 49
Yenilik 51
Sıkıntı 53
Zangoç 55
Yaz Hüznü 57
Mavilik 59
İmbat 62
Sızı 63
Kızımın Yelpazesi 64
Albüm Yaprağı 66
Mezar 68
Gençlik Şiirleri
Fanteziler: 1/Eskil Düş 71
2/Gülücük 73
Gözyaşı 79
Savurgan Çocuk 80
Yoksulun Kini 82
Umut Şatosu 84
Bahçede 86
Sone 88
Düzyazılmış Şiirler 91
Güzden Yakınış 93
Kış Ürpertisi 95
Benzeşimin İblisi 97
Zavallı Solgun Çocuk 99
Pipo 101
Anımsama 103
Utku 105
Gelecekteki Olay 107
Dosya 109
Brise Marine/Pierre Olivier Walzer 111
Brise Marine Çevresinde/Ramis Dara 114
Brise Marine/Stephan Mallarmé 123
Deniz Meltemi/Kemalettin Kamu 123
Deniz Meltemi/Orhan Veli Kanık 124
Deniz Meltemi/Can Yücel 125
İmbat 125

100. YIL

MALLARMÉ

Kuşkusuz, Mallarmé'nin başlıca çabası güzellikti, açıklığa ikinci derecede önem veriyordu. Dizeleri ezgili ve enderdi. İnce duyguları şiirleştirmek için, gerektiğinde her şeyle alay ediyordu.